

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

MAGIE A MAGICKÉ MYŠLENÍ V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA: ANTROPOLOGICKÁ ANALÝZA MAGICKÉHO MYŠLENÍ U MODERNÍ SPOLEČNOSTI

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7504R269 – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Autor práce: **Veronika Černá**
Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

TECHNICAL UNIVERSITY OF LIBEREC
Faculty of Science, Humanities
and Education

MAGIC AND MAGICAL THINKING IN HUMAN LIFE: ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS MAGICAL THINKING IN MODERN SOCIETY

Bachelor thesis

Study programme: B7507 – Specialization in Pedagogy
Study branches: 6107R023 – Humanities for Education
7504R269 – Czech Language for Education

Author: **Veronika Černá**
Supervisor: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika Černá**
Osobní číslo: **P11000605**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání**
Název tématu: **Magie a magické myšlení v životě člověka: Antropologická analýza magického myšlení u moderní společnosti**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Na základě dostupné literatury a zdrojů zanalyzuje studentka problematiku magie a magického myšlení v životě člověka.

Studentka se bude v průběhu příprav a vypracovávání řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

FRAZER, J. G. Zlatá ratolest. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-017-8.

MURPHY, R. F. Úvod do kulturní a sociální antropologie. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 978-808-6429-250.

MUCHEMBLED, Robert. Magie a čarodějnictví v Evropě od středověku po současnost. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-7207-035-5.

WEINSTEIN, Marion. Pozitivní magie: okultismus v praktickém životě. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-719-8207-5.

CAVENDISH, Richard. Dějiny magie. Praha: XYZ, 2008. ISBN 978-80-7388-072-9.

VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. Fantastické a magické z hlediska psychiatrie. 3. vyd. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2013

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Milan Exner, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Janě Jetmarové, PhD. za věnovaný čas, cenné rady a připomínky, vlídný přístup, ochotu a trpělivost při vedení této bakalářské práce.

Největší dík patří mé rodině za podporu během psaní této práce a během celého studia.

Abstrakt:

Předkládaná bakalářská práce se zabývá projevem magie a magickým myšlením v každodenním životě lidí. Práce staví především na pojetí magie podle J. G. Frazera. Na konkrétních příkladech z našich běžných každodenních dnů je demonstrována přítomnost magie v současnosti.

Klíčová slova: magie, magické myšlení, kulturní antropologie, J. G. Frazer

Abstract:

My bachelor thesis is about magic. Mainly I describe manifestation of magic and magical thinking in our ordinary life. My thesis involves the magic concept according to Mr. J. G. Frazer. I concentrated on the specific examples from our daily ordinary life. These examples include the reality of magic in our present life.

Key words: magic, magical thinking, cultural anthropology, J. G. Frazer

Obsah

1. Úvod	10
2. Magie	12
2.1. Původ a význam termínu magie	12
2.2. Kulturní antropologie a magie	13
2.3. Různé definice a přístupy k magii	13
2.4. Magie a náboženství	14
2.4.1. Dnešní pohled na magii a náboženství	18
2.5. Něco málo z historie magie	19
2.5.1. Nejstarší zmínky o magii	19
2.5.2. Magie ve středověku	20
2.5.3. Magie v novověku	21
2.5.4. Skepticismus a úpadek magie	21
2.5.5. 18. století	23
2.5.6. 19. století	23
2.5.7. 20. století	24
3. Magické myšlení	24
3.1. K původu archaického myšlení	26
3.2. Magické myšlení v procesu kognitivního vývinu	28
3.3. Magické myšlení jako patologický jev	29
3.3.1. Bludy a skupinová hloupost	30
4. James George Frazer a jeho pojetí magie	31
4.1. Vztah mezi magií a vědou podle Frazera	33
4.2. Dělení magie podle Frazera	34

4.2.1.	Sympatetická magie	34
4.2.2.	Homeopatická neboli imitativní magie	35
4.2.3.	Magie a umění	36
4.2.4.	Magie kontaktní, dotyková	40
4.3.	Pozůstatky magie v myšlení a chování současného člověka	42
4.3.1.	Pozůstatky napodobivé magie	42
4.3.2.	Pozůstatky kontaktní magie	43
4.3.3.	Kontaktní magie a dar	43
4.3.4.	Magické myšlení a pověra	45
4.3.5.	Magie podle výsledku	46
4.4.	Pozůstatky pozitivní a negativní magie v současnosti	47
4.5.	Příčiny magického myšlení	48
4.6.	Magie a sekty	50
4.6.1.	Znaky sektářství	50
5.	Magie dnes.....	51
5.1.	Jsou magie a čarodějnictví univerzální a nadčasové?	51
5.1.1.	Mimořádné schopnosti.....	52
5.1.2.	Za hranicí psychologie.....	54
5.1.3.	Magie dříve a dnes	55
5.2.	Hnutí New Age	56
5.2.1.	Evoluční optimismus: vize „Nového věku“	57
5.2.2.	Monismus.....	57
5.2.3.	Panteismus	58
5.2.4.	Proměna vědomí	58
5.2.5.	Morálka New Age.....	58

5.2.6.	Božské zázraky	59
5.2.7.	Ambice New Age.....	59
5.3.	Novopohanství	59
5.3.1.	Šamanismus	61
5.3.2.	Různé definice šamanismu	63
5.3.3.	Neošamanismus	64
5.4.	Wicca.....	65
6.	Závěr.....	66
7.	Seznam použitých zdrojů	68

1. Úvod

Magie je významný kulturní fenomén, který je starý jako lidstvo samo. Její stopy můžeme najít společně s nejstaršími důkazy lidské existence. Ovlivnila náboženství, umění, zemědělství, průmysl, vědu, způsoby vládnutí i společenské instituce. V současnosti najdeme mnoho lidí, kteří tvrdí, že magie je přežitkem minulosti a není pro ni v dnešní době prostor.¹ Předkládaná bakalářská práce chce tuto hypotézu vyvrátit. Abych doložila své tvrzení o neustálé přítomnosti magie v našem myšlení, podávám příklady magie z našich běžných každodenních dnů.

V práci je velmi stručně nastíněna historie magie. Dále se práce zaměřuje na to, jak je magie vnímána dnes oproti minulosti.

S magií je silně spojeno magické myšlení. Šírokost a obsáhlost tohoto pojmu ho však determinuje k tomu, aby se stal těžko definovatelný. Přesto se o to pokouším a úvahám o magickém myšlení se věnuji ve třech rovinách. První rovina chápe magické myšlení jako archaickou formu myšlení. Druhá rovina nazírá na magické myšlení jako na specifický druh myšlení během kognitivního vývinu. A nakonec magické myšlení uchopuji jako myšlení patologické, vyskytující se u duševních chorob.

Klasické antropologické pojetí magie představuje James George Frazer, který pojem magie vysvětluje z evolucionistického hlediska. Jeho dvanáctisvazkové dílo *Zlatá ratolest* (1890) je všeobecně považováno za jednu z nejvýznamnějších vědeckých prací o magii. Jedná se o první ucelený a teoreticky fundovaný výklad magie a jejího významu v životě pravěké, primitivní i novodobé společnosti. Magie, jakožto nejnižší stupeň vývoje kultury, je podle Frazera charakteristickým prvkem divochů a primitivních, tj. přírodních národů.² Postupně se ovšem přicházelo na to, že magické myšlení není jen výsadou primitivů. Od termínů

¹ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 164.

² SOUKUP, V. *Přehled antropologických teorií kultury*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-929-1. S. 24-38.

primitivní kultura, primitivní národ apod. se v dnešní době ustupuje, jelikož mají své historické konotace a v současnosti jsou tyto termíny revidovány. Frazerovo dílo je přesto velice přínosné díky rozdělení magie, ze kterého dodnes vychází mnoho antropologů. James George Frazer nashromáždil obdivuhodné množství příkladů praktikování magie v nejrůznějších kulturách. V práci uvádím několik dokladů existence pozůstatku víry v magii v mysli moderního člověka. Kromě toho je zde zkoumán vztah mezi magií, náboženstvím a vědou. V práci je na magii nahlíženo také z pohledu jiných autorů.

Dále se zaměřuji na zdroje a příčiny magických tendencí a obsahů u lidí. Cílem mé práce je dokázat, že magické praktiky a magické myšlení jsou součástí dnešní doby. K tomu mi poslouží mnoho lidových tradic, pověr, rituálů, ale i soudobá média.

Na závěr práce chci poukázat na to, že je ještě jeden zdroj udržování magického myšlení, za kterým je zisk a vědomý podvod. Na internetu se objevuje velké množství stránek s esoterickou tematikou, některé jsou určeny pouze pro čtení, některé poskytují i množství služeb k zakoupení. Stejně tak je vydáváno mnoho publikací, které však nemůžeme brát jako regulérní zdroje. Jsou ovšem důkazem toho, jak je magie brána dnes a jak se na ní dá vydělat.

Na konci práce se zabývám hnutím New Age a problematikou novopohanských hnutí, díky kterým nabírá magie na zvučnosti. Nacházíme zde kombinaci šamanských, keltských a magických praktik, které zde sehrávají důležitou roli.

2. Magie

2.1. Původ a význam termínu magie

Vznik magie jako takové nelze konkrétně datovat. Cavendish ve své knize píše: „*Magie je stará jako lidstvo samo.*“³ Stejně nejasně začíná svou knihu Muchembled, když píše: „*Magie je tu odedávna.*“⁴ Marion Weinstein dodává: „*Kořeny magie sahají tisíce let do minulosti, daleko před křesťanství, judaismus a vůbec dochované historické záznamy.*“⁵ Svědectví o magických praktikách máme minimálně od starověku. Magie byla pěstována v historii ve svatyních starého Egypta, ale i v Persii, Babylónii, staré Indii a v dalších prakulturách.⁶

Termín magie je patrně odvozen z perského slova, které znamená moc nebo velikost. Podobně v latině „*magnus*“ znamená velký, v řečtině „*megas*“ mocný a v sanskrtu „*maha*“ znamená moc.⁷ Z řečtiny známe také slovo „*magos*“ označující kněze, kouzelníka nebo čaroděje, obecně někoho, kdo je ve styku s nadpřirozenými silami, případně je ovládá.⁸

Vymezení termínu magie je ovšem nejednotné a mnohdy neurčité. Jednak proto, že jsou dosud vedeny spory o výkladu pojmu, a jednak proto, že magie sama

³ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 7.

⁴ MUCHEMBLE, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5. S. 12.

⁵ WEINSTEIN, M. *Pozitivní magie: okultismus v praktickém životě*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-719-8207-5. S. 29.

⁶ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 164-165.

⁷ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 164.

⁸ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 20.

představuje poměrně širokou oblast činností a představ, které lze jen stěží přesně a bezezbytku definovat.⁹

2.2. Kulturní antropologie a magie

Definovat kulturní antropologii není o nic snazší, přesto se o to pokusím. Cílem kulturní antropologie je zkoumání člověka jako tvůrce a zároveň produkt kultury. Kulturní antropologie tedy studuje vztah mezi člověkem a kulturou. Klade si otázku, jakým způsobem člověk kulturu vytváří a do jaké míry se kultura podílela a podílí na utváření člověka.¹⁰ „V ideálním případě by nám měla napomoci porozumět vnitřní logice kultury cizích a odlišných společenství a zároveň získat odstup a potřebný nadhled vůči našemu vlastnímu životu a kulturním zvyklostem.“¹¹

Kulturní antropologie považuje magii za významný kulturní fenomén, který patří k nejstarším projevům lidstva. Magie je chápána jako univerzální kulturní jev, jelikož ji lze nalézt u nejrůznějších časově i zeměpisně vzdálených kultur.¹²

2.3. Různé definice a přístupy k magii

Každý z nás má nějakou představu o tom, co je to magie. Naše pojetí by se však od sebe patrně lišila. Stejně tak tomu je ve vědecké komunitě, jak uvidíme dále. Rozsáhlý výklad týkající se definice magie podává ve své práci Richard Kieckhefer, který přirovnává magii k místu, kde se protíná náboženství a věda. Na příkladu léčitelské magie ukazuje, že hranice mezi náboženstvím, magií a vědou je nejasná, neboť léčitelská magie může obsahovat jak nauku o bylinách

⁹ WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 13.

¹⁰ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 14.

¹¹ MURPHY, R. F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-858-5053-2. S. 15.

¹² HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 22-23.

z lidové medicíny, tak i modlitby.¹³ Magii pak definuje jako: „*Věcnou manipulaci s objekty tohoto světa.*“¹⁴ James George Frazer spatřuje v magii předstupeň náboženství, vývojově nejranější, primitivistickou fázi lidského myšlení.¹⁵

Ve všech kulturách existují nějaké formy velmi primitivní magie, jež je vhodnější nazývat spíše čarodějnictvím nebo kouzelnictvím. Podle Nakonečného je čarodějnictví lidsky deformovanou, profanovanou magií, převážně černou. Podobně existuje v každé kultuře nějaká více či méně vyspělá forma náboženství. Magie se liší od náboženství právě tím, že není kultem.¹⁶

V následujícím kontextu budeme magií rozumět víru v nadpřirozenou sílu nebo síly prostupující vším a s ní úzce související přesvědčení, že tato síla nebo síly mohou být zvláštními úkony evokovány a donuceny plnit vůli člověka a jednat v jeho prospěch.¹⁷

2.4. Magie a náboženství

Na otázku vztahu magie a náboženství zodpovídají teoretikové a filosofové náboženství různě. Náboženstvím rozumíme usmiřování nebo nakloňování si sil nadřazených člověku, které v očích věřících řídí a ovládají chod přírody a lidského života. Náboženství takto chápáné se skládá ze dvou prvků, teoretického a praktického. Z víry v existenci sil nadřazených člověku a z pokusu usmiřovat je a činit jim potěšení. Důležitější je první prvek, protože nejprve musíme uvěřit v existenci božské bytosti, a pak se jí můžeme chtít zalíbit. Dokud

¹³ KIECKHEFER, R. *Magie ve středověku*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-720-3660-2. S. 17.

¹⁴ KIECKHEFER, R. *Magie ve středověku*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-720-3660-2. S. 24.

¹⁵ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-017-8. S. 56-66.

¹⁶ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 168-169.

¹⁷ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 22-23.

však není víra doprovázena praktickou činností, nejde o náboženství, ale o pouhou teologii. Proto jsou víra a činy pro náboženství velice důležité a náboženství nemůže existovat bez jednoho ani bez druhého. Základní princip náboženství a magie je tedy stejný. Spočívá v přesvědčení, že existují síly nadřazené člověku, které řídí chod přírody a života lidí.¹⁸

Podstata náboženství na rozdíl od magie spočívá v úsilí si tyto síly naklonit, usmířit je sliby, činit jim potěšení, přinášet jim oběti a zalíbit se jim. Magie naopak nenaléhá na vyšší moc prosbami. Snaží se s nadpřirozenými silami manipulovat a dosáhnout skrz ně určitého konkrétního cíle.¹⁹

Podle některých kulturních antropologů je magie pokládána za druh animismu,²⁰ tj. primitivního náboženství.²¹ Náboženství je pak vyvozováno z magie nebo naopak magie z náboženství, přičemž někteří ji pokládají za znaky kulturního primitivismu.²² Argumentují tak díky naivním mantickým technikám a amuletům, nesmyslným magickým úkonům, jako je například zaklínání, plivání apod.²³ Existují však objektivní kritéria na posouzení toho, která kultura je na vyšší či nižší kulturní úrovni? Z tohoto důvodu se v dnešní době od takovýchto hypotéz ustupuje.²⁴

¹⁸ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 21.

¹⁹ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 50-51.

²⁰ Představa, že celá příroda, tj. člověk, zvíře, kámen, květina, slunce, vítr apod., je oživena. Vše má duši; VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9. S. 155.

²¹ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 168.

²² např. Frazer

²³ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 168-169.

²⁴ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 169.

Na druhé straně najdeme antropology, kteří tvrdí, že magické vědomí není symptomem primitivní mysli, ale mysli zcela specifické, která umožňuje úzké sepětí člověka s přírodou. Magie je pokusem uplatnit moc prostřednictvím úkonů, o kterých lidé věří, že mají přímý vliv na člověka, přírodu a boha.²⁵

Podle Bronislawa Malinowského nebyla magie nikdy objevena, vyrobena, ani nemá počátky. Existovala totiž vždy jako určitá esence nebo přídavek jednotlivých věcí a projevů, které člověka vždy silně zajímaly a posilovaly tak jeho morální rozumovou činnost. Podle Malinowského je kořenem magického jednání tendence k expresi vzniklá ve stavu úzkosti.²⁶ Tuto hypotézu o vzniku magie z pocitů bezmoci a úzkosti potvrzuje fakt, že k častějším projevům magického myšlení dochází u jedinců vystaveným extrémním podmínkám nebo u lidí, jejichž výsledek činnosti je do velké míry závislý na náhodě (rybáři, válečníci, hráči apod.).²⁷ Na základě těchto poznatků dochází k závěru, že magie nevzniká na základě pozorování přírody a poznání jejich zákonů, ale že má emocionální charakter a může tak být poznána a ovládnuta jenom skrz osvojení si tradičního zvykosloví ve společnosti, či dokonce přímo předáváním zkušeností a poznatků mága, který ovládá magické praktiky.²⁸

V tomto směru navázal na studium magie v polovině 20. století Francouz Claude Lévi-Strauss, který věnoval problému magie několik samotných studií. Lévi-Strauss poukazuje zejména na to, že v magii, jakož i v náboženství a lingvistice účinkují podvědomé ideje a představy, ke kterým jsme dosud dostatečně nepřihlíželi při hodnocení magie.²⁹ Podle něj slouží magie k zaplňování „hluchých“ míst v kauzalitě událostí, které jsou od sebe vzdálené v čase

²⁵ CAVENDISH, Richard. Dějiny magie. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994, 205 s. ISBN 80-207-0509-0. S. 8.

²⁶ Malinowský in WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 17-18.

²⁷ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 21.

²⁸ Malinowský in WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 17-18.

²⁹ WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 18.

a prostoru. Magie může být považována za naturalizaci lidského jednání, tj. lidské jednání jako součást fyzické determinace. Náboženství je na druhou stranu humanizací přírodních zákonů.³⁰ Podle Lévi-Strausse je ovšem magie subjektivním pojmem, který západní společnost používá k označení „vnějšího“ myšlení odlišného od myšlení vědeckého. Koncept magie je, co se týče obsahu, prázdný. Může tak nosit významy, jaké mu kdo přiřadí. Podle Lévi-Strausse musí být kategorie magie opuštěna.³¹

Sigmund Freud se v knize Totem a Tabu (1914) snaží řešit problém magie psychoanalytickou metodou. „*Magie vznikla z praktické potřeby zmocnit se světa a projevuje se jakýmsi systémem pouček, pomocí nichž se člověk stává pánem objektů.*“³² Freud se snaží ukázat, že magie vzniká z mylné asociace představ. Jelikož je však asocianismus snadno napadnutelný, snažil se Freud spojit asociální teorii, která ukazuje jen směr, jímž se magie ubírá, s hlubšími motivy jednání: narcismem a motivem přání. Freudovy hypotézy vychází ze dvou základních myšlenek. Jedná se o ignoraci času a prostoru v magickém jednání. Druhou myšlenkou je zařazení vůle do magického jednání. Právě vůle staví magii do opozice vůči náboženství a charakterizuje magicky smýšlejícího člověka³³.

V roce 1924 vyšla práce Karla Betha Religion und Magie bei den Naturvölker. Beth považuje magično za pravý opak náboženství. Argumentuje tím, že v náboženství existuje vždy etický moment, který magie zcela postrádá. Náboženství nežádá práva, nýbrž smilování. Magie je naproti tomu založena na operacích, jejichž úkolem je prosazení egoistických přání a k jejichž splnění je potřeba rozkazu. Náboženství a magii považuje za dvě protikladné hodnotové

³⁰ LÉVI-STRAUSS, C., *Myšlení přírodních národů*. Praha: Dauphin 1996. ISBN 80-901842-9-4. S. 26-30.

³¹ HAVLOVÁ, K. *Medicína mezi magií a vědou*. [online]. Brno, 2009 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/219731/fss_b/BP_KONECNA_VERZE.txt. Diplomová bakalářská práce. Masarykova Univerzita. S. 19.

³² Freud in WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 32.

³³ Freud in WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 32-33.

orientace, za dva rozdílné myšlenkové systémy.³⁴ Jeho teorii však můžeme lehce vyvrátit. Není těžké prokázat, že mnohá náboženství integrovala magické postupy. Vezměme si například modlitbu. Tou se člověk verbálně obrací k nadřazeným bytostem nebo entitám, aby si vyprosil splnění svých přání. Modlitba sama však mívá často magické prvky a imperativní charakter. Nespornou předností Bethovy práce však zůstává fakt, že si jako jedna z prvních všimla otázky vzájemných vztahů magie a náboženství a pokusila se o jejich diferenciaci.³⁵

Kritiku Betha najdeme u známého religionisty Friedricha Heilera. Náboženství a magie se podle něj zakládají na respektování existence božstev či nadpřirozených sil.³⁶ Přesto však je na místě rozlišovat tyto dva fenomény. Náboženství je vztah člověka k bohu, magie pak vztah k mimo náboženským nadlidským silám nebo specializovaným božstvům. Náboženství se opírá o modlitbu, magie o jednání. Podobný názor zastává i Irmgard Hampová (*Beschwörung und Segen, Gebet*, 1961), která rozlišuje rozdíl mezi náboženstvím a magií, tvrdí však, že jako psychické jevové formy nemají mezi sebou žádný podstatný rozdíl.³⁷

2.4.1. Dnešní pohled na magii a náboženství

V dnešní době existují dva hlavní přístupy k magii. První z nich se odvíjí od Durkheimova pojetí magie. Toto pojetí připouští, že magie vychází z náboženství, ale náboženství je pro něj záležitostí společenskou, kdežto magie je otázkou ryze individualistickou.³⁸

Druhý přístup vychází z evolucionistického hlediska a považuje magii za vývojově nejnižší stupeň kultury, ze kterého se náboženství postupem času

³⁴ Beth in WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 28-29.

³⁵ WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 28-29.

³⁶ Heiler in WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 30.

³⁷ Hampová in WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 32.

³⁸ DURKHEIM, É. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. 1. vyd. Praha: Oikoymenth, 2002. ISBN 80-729-8056-4. S. 55-56.

vyvinulo. Je zde předpoklad, že magie představuje primitivnější a ranější fázi lidského myšlení, jíž prošly nebo ještě procházejí všechny lidské rasy na své cestě k náboženství a vědě. Magie je tedy vývojově starší než náboženství, které se z ní na určitém stupni vývoje lidstva vyvinulo. Podle Frazera je více než pravděpodobné, že se člověk pokusil podřídit si přírodu pomocí pouhé síly zaříkání a zaklínadel dříve, než se snažil obměkčit vzdálené a náladové božstvo modlitbou či obětí.³⁹ K tomuto pojetí magie se přiklání vedle Frazera např. Edward Burnett Tylor či Lewis Henry Morgan.⁴⁰ Kdybychom však souhlasili s výše zmíněnou Frazerovou hypotézou, že v moderní společnosti nemá magie své místo, nemělo by význam v této práci pokračovat. Domnívám se však, že různé podoby magie se v modernizovaném světě projevovaly a stále projevují. Přesto se však budeme Frazerovou teorií zabývat podrobněji v dalších kapitolách, jelikož se z jeho rozdělení magie čerpá dodnes.

2.5. Něco málo z historie magie

2.5.1. Nejstarší zmínky o magii

Stopy magického myšlení můžeme najít společně s nejstaršími důkazy existence lidstva. Za zakladatele magie je považován Zoroaster. S magií jsou nejvíce spjaty národy Egyptanů, Peršanů a Židů. Tyto národy měly velmi propracované kněžské systémy.⁴¹ Mnoho okultistů považuje za pravlast magie Babylónii a téměř všichni ji považují za zemi, kde byly položeny základy západní astrologie. Na území Babylónie vznikl kolem roku 2750 př. n. l. epos o Gilgamešovi, který nese určité prvky magična. Mnichovský paleontolog Edgar Dacqué v něm spatřoval důkazy o magickém založení pračlověka a K. Aram o něm říká: „*Celý mýtus je až po svůj*

³⁹ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 54-56.

⁴⁰ SOUKUP, V. *Dějiny antropologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-246-0337-3. S. 304-309.

⁴¹ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 19-20.

nejvnitřnější obsah napojen magií v řeči předlogických časů.“⁴² Je zde naznačen „*snový stav lidského vědomí*“, tedy jakýsi mentální prastav spojený s magickým myšlením, který umožňoval tehdejším lidem komunikovat s přírodními silami. Epos obsahuje řadu dalších zajímavých pasáží z magického hlediska. Gilgamešův průvodce Enkidu je obdařen „*Ninurtovou silou*“, tj. silou pána země. Gilgameš hledá věčný život a na cestě k pohoří Mašu se setkává s různými vrstvami své osobnosti.⁴³

Magie je dále spojována s Persií (Zoroaster) a Egyptem (Imhotep). Ve starém Egyptě byla pěstována především k účelům zvědným a ochranným. Magie zde byla udržována jako chrámová věda. Magické spisy byly přísně střeženy v nitru svatyní a rituály byly zašifrovány v hieroglyfických nápisech na zdech chrámů, stěnách pyramid, v nitru hrobek a v textech Knihy mrtvých. Egyptskou magií byli inspirováni staří Hebrejové a pozdější spojení této magie s kabbalou vytvořilo klasickou magii Západu. Právě židovská kabbala se stala velkým přínosem pro magii. Kabbalistická magie pracuje s tajemnými vibracemi zvuků. Židovský výrok, že „*člověk neotevře svá ústa Satanovi*“, znamená, že nevysloví nic, čím by byl Satan vzbuzen. To potvrzuje hypotézu o magickém významu a síle slov.⁴⁴

2.5.2. Magie ve středověku

Ve středověku je magie brána zcela vážně. Sedlák si tak mohl myslet, že mu soused očaroval krávu a připravil ji o mléko. Dále se věřilo, že si svou lásku k vysněnému partnerovi můžeme přičarovat. Po celý středověk teologové a kazatelé píší o magii a zákonodárci stanovují tresty, jimž různé druhy magie

⁴² Aram in NAKONEČNÝ, M. *Magie v historii, teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Vodnář, 1999, 401 s. ISBN 80-852-5512-X. S. 26-27.

⁴³ NAKONEČNÝ, M. *Magie v historii, teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Vodnář, 1999, 401 s. ISBN 80-852-5512-X. S. 27-33.

⁴⁴ NAKONEČNÝ, M. *Magie v historii, teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Vodnář, 1999, 401 s. ISBN 80-852-5512-X. S. 27-33.

podléhají. Soudní stíhání magie se začíná uplatňovat zvláště důrazně na sklonku středověku.⁴⁵

Ve středověké Evropě se uplatňovaly dvě základní pojetí magie. Démonická magie a magie přírodní. Démonická magie předpokládá vzývání démonů za různým účelem. Démony je možné vyvolávat, abychom se tázali na budoucnost, abychom ublížili svým nepřítelům, vzbudili u někoho lásku apod. Tytéž věci může vykonat i přírodní magie, ale místo toho, aby se opírala o pomoc démonů, těží ze skrytých sil přírody. Současní antropologové běžně rozlišují mezi magií a vědou na jedné straně a magií a náboženstvím na straně druhé. Ve starověké Evropě se však přírodní a démonická magie ztrácejí v náboženských a vědeckých soustavách.⁴⁶

2.5.3. Magie v novověku

Oficiální církve pozbyly na vážnosti, když se v 16. a 17. století snažily vnutit věřícím svůj výklad světa. Taková zásadní ztráta se pochopitelně na druhé straně projeví posílením magického myšlení, okultismu, různých paranauk, astrologie a bezpočtu dalších výrazů myšlení.⁴⁷

2.5.4. Skepticismus a úpadek magie

Všeobecně jde říci, že rozhodujícím činitelem úpadku magie se stala vědecká revoluce v 17. století. Vědecké myšlení opustilo staré představy o magii a čarodějnictví. V tomto století byly jasně položeny základy nového duchovního

⁴⁵ MUCHEMBLED, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5. S. 15-17.

⁴⁶ MUCHEMBLED, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5. S. 15

⁴⁷ MUCHEMBLED, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5. S. 274.

způsobu nazírání na svět.⁴⁸ Nové křesťanství, rozumové a charakterizované jakýmsi vzdálenějším Bohem, nechávalo méně prostoru ďáblovi, který zasahuje do všedních záležitostí, a tudíž i čarodějnicím a magií. Pronásledování čarodějnic tak postupně upadalo. Nejen díky tomu, že elity přestaly věřit v čarodějnictví a magii, ale také díky postoji soudců. Soudy postupem času trvaly na tom, že čarodějnictví nejde prokázat. Kdyby byly čarodějnice spoluviníci ďábla, nebylo by možné je odsoudit, dokud nebude odsouzen ďábel. Ale ďábla nelze nikterak před soud předvolat.⁴⁹

„Nová vědecká koncepce světa zničila teorii makrokosmu a mikrokosmu a spolu s tím i základy, na nichž stála magie. Vesmír se již neodvozoval od obrazu člověka a přestal být chápán jako živý organismus prostoupený proudy božské energie, která se dá ovlivnit lidskou vůlí a touhou.“⁵⁰ Člověk již ztratil moc ovládat vesmír. Duchové a ďáblové, kterým chtěl kouzelník poroučet, ztratili své významné místo v řádu věcí, pro které stálo za to, snažit se je ovládnout. Nebylo navíc jisté, zda tyto bytosti vůbec existují. Předpovídání budoucnosti se stalo vědeckou záležitostí, která postrádala náboženské, magické či psychické aspekty. Vesmír byl nyní jakýmsi neživým strojem, jehož kolečka se točila podle neměnných zákonů, jež neponechaly žádný prostor pro magické snahy. Lidé se začali raději věnovat zdokonalování technologií, které by jim pomohly ovládnout prostředí. Zachovala se určitá úcta k náboženství, avšak magie přestala ve vzdělaneckých kruzích vzbuzovat jakoukoliv vážnost či obavy. Stála v opovržení a považovala se za iracionální a směšnou záležitost.⁵¹

⁴⁸ MUCHEMBLE, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5. S. 132.

⁴⁹ MUCHEMBLE, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5. S. 132.

⁵⁰ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 149.

⁵¹ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 149-150.

2.5.5. 18. století

Osmnácté století bylo pro magii většinou obdobím stagnace. Velké renesanční mágy vystřídalý směšné figurky. Přesto bylo poprvé vytištěno mnoho zaklínacích knih, což dokazovalo, že po nich byla přeci jen ještě nějaká poptávka. Nové zemědělské a lékařské postupy oslabily, i když zcela nepotlačily, vliv magie, čarodějnictví, bylinkářství a astrologie v nejdůležitějších oblastech života většiny lidí. Osvícenský racionalismus nahloval lidové zvyky a obřady, z nichž některé začaly zanikat.⁵²

2.5.6. 19. století

V 19. století dochází ke slábnutí vlivu křesťanství a tím začíná růst zájem o magii mezi antropology a spisovateli. Vzniká mistrovské dílo J. G. Frazera „*Zlatá ratolest*“. Vědecké zkoumání magie přispělo k podnícení zájmu o magii.⁵³ Jedním z nejnadanějších kouzelníků, jaký se objevil na scéně magie od sedmnáctého století, byl Edward Alexander Crowley. Jeho mistrovským dílem se stala kniha *Magie* neboli *Kniha čtvrtá*. Crowley zrevidoval a přeformuloval teorii magie z moderního psychologického hlediska působivěji, inteligentněji a duchaplněji než jakýkoliv jiný autor. V mnohém se inspiroval Freudem.⁵⁴

Od roku 1800 rostoucí vlna zájmu o okultismus oživila renesanční magii. Moderní kouzelníci sdíleli s renesančními mágy mnohé společné postoje. Stejně jako renesanční mágové smíchali prvky kabaly, gnosticizmu, alchymie, novoplatonizmu, antických mysteriózních náboženství a pradávnych předkřesťanských kultur, které obohatili o prvky indických zdrojů. K oživení

⁵² CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 150.

⁵³ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 187-188.

⁵⁴ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 179.

zájmu docházelo i v oblasti druidismu.⁵⁵ Návrat k romantismu byl patrný u romanopisců, hudebních skladatelů, malířů, autorů pohádek apod. Německé pohádky bratří Grimmů, Goyovy ďábelské výjevy, Meyerbeerova Fantastická symfonie, Erbenovy balady, to vše bylo prosyceno magičnem.⁵⁶

2.5.7. 20. století

Ve dvacátém století se zájem o magii projevil v masovějším měřítku, což bylo do velké míry reakcí na první a druhou světovou válku a bídu hospodářské krize.⁵⁷ Někteří z nacistických vůdců měli k magii blízký vztah. Například Himmler věřil v magickou moc soustředěné myšlenky, neustále měl k dispozici skupinu jasnovídců a médií. Také se náruživě věnoval spiritismu, alternativnímu lékařství a podivným kosmologickým teoriím. V trezoru Adolfa Hitlera byl objeven horoskop, který naznačoval, že v dubnu 1945 dojde k obratu ve prospěch Německa. Hitler a Goebbels se zprvu domnívali, že smrt prezidenta Roosevelta je naplněním této předpovědi.⁵⁸ Na hradě Wewelsburg se pak konaly ceremoniály oddílů SS. Spojení nacistického hnutí s magií je nazváno „*hnědou magií*“.⁵⁹

3. Magické myšlení

V další kapitole se budeme zabývat otázkou magického myšlení. Magické myšlení je pojem označující zvláštní druh myšlení. S tímto termínem se můžeme setkat v mnoha oblastech. Například v antropologii, religionistice či psychologii. Neodmyslitelně je s ním spojeno i prostředí různých kultů a sekt. Rozsáhlá oblast, ve které se tento pojem používá na označení určitého specifického způsobu

⁵⁵ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 188.

⁵⁶ MUCHEMBLED, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5. S. 218-224.

⁵⁷ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 188.

⁵⁸ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 189.

⁵⁹ NAKONEČNÝ, M. *Magie v historii, teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Vodnář, 1999. ISBN 80-852-5512-X. S. 166-167.

myšlení, ho předurčuje k tomu, aby zahrnoval široké pole různých jevů, které se v procesu myšlení mohou vyskytovat.

Podle Hartla a Hartlové je magické myšlení definováno následovně: „*Magické myšlení je archaické, nejčastěji se vyskytuje u dětí a primitivních etnických skupin, je založeno na fantazii a víře v nereálné možnosti. Projevuje se vírou v zázračné léčitele, amulety, fetiše, talismany. Přetrvává v pověrách a snářích.*“⁶⁰

Francouzský psychiatr Jean-Marie Abgrall zabývající se psychickými problémy bývalých členů sekt přistupuje k magickému myšlení takto: „*Jedná se o myšlení, které se svou formou nemusí lišit od logicko-kauzálního myšlení, ale jeho obsah je determinovaný iracionální vírou v magický prvek.*“⁶¹ Uvádí příklad jedné paní, která si neobvyklé zvuky na střeše vysvětlovala jako ďáblovy kroky. Podle ní se ďábel každý večer zhmotňoval a procházel se po její střeše. Nakonec se ukázalo, že šlo jen o myši, které si přemísťovaly zásoby ořechů. Na místo, aby se paní snažila použít vysvětlení z reálného světa, reagovala hned vysvětlením, ve kterém dominoval magický prvek. Autor však zároveň tvrdí, že podstata magického myšlení je ukotvená v hlubokém nevědomí, a připouští, že jeho forma se může lišit od logicko-kauzálního myšlení. Za důležitý aspekt považuje pocit všemocnosti doprovázející magické myšlení, který autor odvozuje od Freudovy teorie narcistického libida.⁶²

Langmeier a Krejčířová ve své knize popisují výskyt magického myšlení u dětí ve věku kolem čtyř let. V tomto vývojovém stádiu děti věří, že jejich myšlenky a přání způsobují jevy okolo nich.⁶³ Někteří vědci předpokládají, že u dospělých se magické myšlení objevuje jen v rámci různých psychiatrických poruch.

⁶⁰ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2.vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3675-691. S. 776-777.

⁶¹ ABGRALL, J. M. *Mechanismus sekt*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-718-4774-7. S. 70-71.

⁶² ABGRALL, J. M. *Mechanismus sekt*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-718-4774-7. S. 70-71.

⁶³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. S. 90.

Napříč tomu, že mají uvedené pohledy něco společného, se od sebe v některých znacích liší. Tyto odlišnosti zřejmě pramení z jiného úhlu pohledu, který prezentují jednotliví autoři na základě svých oborů a zkušeností.

V této práci se budu věnovat úvahám o magickém myšlení ve třech rovinách.

1. Magické myšlení jako archaická forma myšlení
2. Magické myšlení jako specifický druh myšlení během kognitivního vývinu
3. Magické myšlení jako myšlení patologické vyskytující se u duševních chorob

3.1. K původu archaického myšlení

V první významové rovině je magické myšlení považováno za archaický způsob myšlení, jenž má původ v procesu evoluce. Toto myšlení je tedy považováno za evolučně starší formu myšlení, která předcházela logicko-kauzálnímu myšlení. Magické myšlení je pak charakteristické pro primitivní etnické skupiny a kultury. Z toho pohledu je v porovnání s logicko-kauzálním myšlením magické myšlení považováno mnohými za podřadné. Ke stejnému názoru se připojuje např. Frazer (viz výše) a Lucien Lévy-Bruhl (1857–1939). Magické myšlení chápe jako původní, méně hodnotnou formu poznávání.⁶⁴

S touto myšlenkou však nesouhlasí někteří antropologové. Například Claude Lévi-Strauss nebo Bronislaw Malinowski. Jejich námitky směřují k problému kulturního relativismu⁶⁵, tedy k tomu, zda vůbec existují objektivní kritéria na posouzení toho, která kultura je na vyšší kulturní úrovni. Jak můžeme povýšit jeden způsob myšlení nad druhý? Tento vžitý předsudek, že se magické myšlení

⁶⁴ Bruhl in WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 17.

⁶⁵ Názor, že jednotlivé kultury představují jedinečné a neopakovatelné sociokulturní systémy, které je možno pochopit jedině v kontextu jejich vlastních norem, hodnot a idejí. Kulturní relativismus představuje nový postoj k jiným, především mimoevropským kulturám. Vnímá je jako unikátní, jedinečný a neopakovatelný fenomén, který není možno hodnotit z antropologova subjektivního hlediska; *Sociální a kulturní antropologie*. Sociologické pojmosloví. Praha: SLON, 1994, S. 87.

kryje s pojmem primitivní myšlení, je pro ně pouze pejorativní nadsázkou a neodpovídá skutečnosti.⁶⁶

Dnes je v našem technicky vyspělém a civilizovaném světě dominantní logicko-kauzální myšlení. Toto myšlení hledá logický vztah mezi příčinou a účinkem. Záměrem logicko-kauzálního myšlení je přizpůsobit si přírodu vlastním potřebám. V minulosti lidé žijící v přírodě bez techniky toto myšlení nemohli používat, jelikož by přesahovalo jejich poznání, způsob života i možnosti. Na soužití s přírodou bylo potřeba jiného myšlení, kterým by si mohli lidé vysvětlovat různé přírodní jevy a děje. K tomu jim posloužilo právě magické myšlení.⁶⁷

Člověk čelil nepřízni počasí, nedostatku potravy, přírodním a jiným katastrofám, nemocím, ale především bezmocnosti vůči smrti. Žil ve světě, který byl naplněn neznámými silami, jež určovaly běh událostí v přírodě, kosmu i lidském životě. Proto se snažil tyto síly prostupující vším ovládnout a podříditi si je. Nástrojem ovládnutí těchto sil je pak soustava magických rituálů a kouzel. Magické uvažování v tomto pohledu pramení především z obav z existence a úzkosti.⁶⁸

Nejistota života je pro člověka stresující i v dnešním světě a magické myšlení může pomoci v jejím zvládnutí. „*Nejisté skutečnosti dokáže vzdorovat jen statečný. Ale kdo je dost statečný, aby se rouhal osudu v tak závažných statcích jako je život, zdraví, blaho rodiny, úspěch u zkoušky, štěstí v lásce?*“ *A skutečně: zdá se, že magické myšlení bují nejvíce tam, kde jsou tyto statky ohroženy. A tak se dál udržují různé rituály, zaříkávání, zaklepávání, spiritismus, horoskopy atd.*⁶⁹ Studenti před zkouškou, herci před vystoupením, piloti a letušky před startem se ujišťují, zda mají své talismany. Kdybychom po nich požadovali vyjádření,

⁶⁶ WOLF, J. *Magia naturalis: od umění pravěkých šamanů po současné poznatky vědy o člověku*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2009. ISBN 978-808-6078-991. S. 254.

⁶⁷ BENKA, J. Zložitost magického myslenia. In: *www.integra.fost.sk* [online]. 2012 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.integra.fost.sk/clanky/magicke.pdf>

⁶⁸ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 20.

⁶⁹ KOUČKÁ, P. *Magické myšlení v životě současného člověka*. [online]. Praha, 2005 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/filosof/pavla-web/Diplomova-prace-FF.pdf>. Diplomová práce. Karlova Univerzita. S. 16.

do jaké míry věří v účinnost těchto předmětů, nedovedli by se jasně vyjádřit, ale dodali by něco jako: „*Člověk nikdy neví*“ nebo *jistota je jistota*“ nebo *člověka to přece jenom uklidní*.“⁷⁰

3.2. Magické myšlení v procesu kognitivního vývinu

Pojem magické myšlení najdeme i v kognitivní psychologii.⁷¹ S výskytem magického myšlení se můžeme setkat především u dětí předškolního věku. V tvrzení, že magické myšlení je vlastnější dětem nežli dospělým, se badatelé jednoznačně shodují.⁷² Malé děti například věří, že je možné ovlivňovat věci a události skrze různé myšlenky (jako třeba přání) a činy (např. gesta či pohledy). Fantazie má v tomto období harmonizující význam. Je nezbytná pro citovou a rozumovou rovnováhu. Dítě má potřebu občas přizpůsobovat realitu svým potřebám a interpretovat ji bez ohledu na objektivní skutečnosti. V okolním světě zůstává pro dítě mnoho nevysvětlitelného. Přirozený sklon k personifikaci ho přivádí k tomu, že za mnohými jevy a událostmi vidí jako příčinu působení tajemných sil.⁷³

Podle Vágnerové v tomto období hraje důležitou roli egocentrismus, který má za úkol potvrzovat vlastní významnost člověka. Tomu do značné míry napomáhá právě magické myšlení, které má za úkol zkreslit skutečnost a vytvořit přijatelný obraz o sobě samém. Ve své fantazii může získat dítě cokoli, tedy i to, co je

⁷⁰ KOUCKÁ, P. *Magické myšlení v životě současného člověka*. [online]. Praha, 2005 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/filosof/pavla-web/Diplomova-prace-FF.pdf>. Diplomová práce. Karlova Univerzita. S. 16.

⁷¹ Předmětem studia kognitivní psychologie jsou mentální, především poznávací procesy. Kognitivní psychologie chápe lidskou psychiku jako systém zpracování informací. Kognitivní psychologové se pokoušejí zjistit, jak se učíme, pamatujeme si minulost, plánujeme budoucnost, jak uvažujeme, rozhodujeme se a užíváme jazyk; PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1499-3. S. 24.

⁷² HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2.vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3675-691. S. 776-777.

⁷³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. S. 92.

v realitě nedosažitelné.⁷⁴ Magické myšlení můžeme najít také u dospělých, i když to není tak běžné. Alena Plháková definuje magické myšlení jako: „*Relativně primitivní poznávací procesy, jež jsou projevem přetrvávající dětské komponenty v psychice dospělých.*“⁷⁵ U dětí i dospělých mohou vést k originálním nápadům, ale také k velmi naivním závěrům.

3.3. Magické myšlení jako patologický jev

Ve třetí významové rovině je nahlíženo na magické myšlení jako na myšlení, které má psychotický původ. Vedoucím elementem v magickém myšlení je podle Ernsta Kretschmera afekt. Toto myšlení se týkalo lovu, boje, úrody, deště, nemoci, sexu. Teprve později se zvolna vytvářela síť vztahů a pozvolna vznikalo dokonalejší myšlení. Byly vytvořeny kategorie, vznikl pojem účelu, kauzality a vztahu. Původní magické myšlení se jen z malé části opíralo o zkušenost a pozorování. Z velké části vycházelo z afektu strachu, přání apod. Bylo tedy katathymní, tj. psychické obsahy byly přetvářeny afektem. Kretschmer také uvažoval o magickém myšlení v průběhu schizofrenie, která je závažnou duševní chorobou. Schizofrenik žije jakoby v jiném světě. Jeho chování je pro ostatní lidi nesrozumitelné. Schizofrenici bývají zahloubáni do sebe, mají zvláštní nesdělitelné pocity, necítí se do jiné osoby, často filozofují, hledají smysl života.⁷⁶

V minulých stoletích často zasahovali do kulturního života jako bohem osvícení, čarodějnicí očarování, ďáblem posedlí jedinci. Někteří byli uctívání, jiní skončili na hranici.⁷⁷ V takovýchto případech člověk připisuje myšlení, činům a slovům zvláštní význam a moc. Opět je zde možné nalézt magický prvek, který se stává

⁷⁴ BENKA, J. Zložitost magického myslenia. In: *www.integra.fost.sk* [online]. 2012 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.integra.fost.sk/clanky/magicke.pdf>

⁷⁵ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1499-3. S. 302.

⁷⁶ VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9. S. 88.

⁷⁷ Kretschmer in VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9. S. 88.

jakýmsi centrem myšlení, okolo kterého se nemocný ve svých myšlenkách pohybuje, a který nad ním získává kontrolu. V tomto případě je třeba zdůraznit, že se jedná o duševně nemocného člověka a jeho myšlení může být podporované i fyziologickými změnami na úrovni mozku.⁷⁸ S tímto problémem úzce souvisí pojem blud.

3.3.1. Bludy a skupinová hloupost

*„Blud je chybný, nesprávný a skutečnosti neodpovídající soud, o jehož správnosti je nemocný nevývratně přesvědčen a který vyvěrá z duševní nemoci a má vliv na jednání.“*⁷⁹ Jako příklad bludu uvádím příběh, který se odehrál v roce 1692.

Několik mladých žen a dívek sledovalo tajně po dobu několika týdnů muže, který se věnoval čarodějnickým rituálům. Poté se u nich začaly projevovat stavy transu. Ženy byly mimo sebe. Byly duševně nepřítomné, padaly na zem, v noci křičely apod. Místní lékař si s nimi nevěděl rady. Jeho diagnóza zněla, že pacientky jsou očarovány.

Duchovní a policejní správa pod vlivem lékařovy diagnózy rozhodla, že v obci řádí satanovi agenti. Na základě výpovědi postižených obžalovala několik místních občanů. Postižené prohlásily, že je v noci obžalovaní navštěvují v netělesné podobě a trápí je. Důkazy, že obžalovaní byli v onu dobu na úplně jiném místě, se nebraly vážně. Obvinění byli spolčeni s ďáblem, a proto mohli být na dvou místech zároveň. V průběhu soudního líčení se ženy chovaly stejně. Přestože obžalovaní seděli klidně, ve vzdálené části místnosti, postižené dramaticky křičely, že je obžalovaní mučí právě v tuto chvíli. Veškerá obhajoba a přísahy nevinnosti byly marné. Obžalovaní byli popraveni. Chování žen se však nezměnilo a následovala další obvinění.

Trvalo nějakou dobu, než převládl zdravý rozum a vlivní lidé si uvědomili, že na základě neověřitelného svědectví založeného na pouhém sugestivním tvrzení

⁷⁸ BENKA, J. Zložitost magického myslenia. In: *www.integra.fost.sk* [online]. 2012 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.integra.fost.sk/clanky/magicke.pdf>

⁷⁹ VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9. S. 142.

by mohl být obžalován kdokoli. Soudní procesy ustaly a nakonec několik mladých žen doznalo, že jejich přesvědčení byla bludem a obvinění byla falešná.⁸⁰

Ve výše zmíněném příběhu najdeme i fenomén, který je označován jako skupinová hloupost. Skupinová hloupost je jedním ze základních sociálně psychologických jevů. Je však důležité rozlišit hloupost od nevědomosti a omylu. „*Nevědomost je stav, při němž relevantní informace v prostředí buď vůbec nejsou, anebo jsou, ale systém je nerozliší. Omyl je stav, kdy relevantní informace v prostředí jsou, systém je rozliší, ale mylně zpracuje.*“⁸¹

Hloupý čin vymezuje B. Tuchmanová takto:

1. V prostředí jsou jasné, dostupné a rozlišitelné informace. Skupina, která se dopouští hlouposti, tyto informace zná a je schopna je zpracovávat.
2. Důsledky hloupého činu jsou maladaptivní.
3. Skupina měla možnost jednat odlišně.⁸²

4. James George Frazer a jeho pojetí magie

Vraťme se nyní ještě jednou k jedné z nejvýznamnějších vědeckých prací o magii, za kterou je považováno dvanáctisvazkové dílo anglického antropologa Jamese George Frazera (1854–1941) „*The Golden Bough*“ – Zlatá ratolest (1890).

James George Frazer byl jednak zakladatelem sociální antropologie, jednak patřil k nejvýraznějším pokračovatelům a žákům evolucionistické školy Edwarda Barnetta Tylora. Zastánci toho proudu se kloní k názoru, že lidská kultura se vyvíjela postupně od nejjednodušších k nejsložitějším projevům bez ohledu

⁸⁰ KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpoura deprivantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901-7768-9. S. 178.

⁸¹ KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpoura deprivantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901-7768-9. S. 174.

⁸² Tuchmanová in KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpoura deprivantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901-7768-9. S. 174.

na to, v které části světa k tomuto vývoji docházelo.⁸³ Zlatá ratolest navazuje na pokusy a výklady Tylorovy (Primitive Culture), Westermarckovy (The Origin and Development of the Moral Ideas) a dílo Langova (Magic and Religion) i konečně na Frazerovu původní práci Totemism and Exogamy.⁸⁴

Frazer předpokládal, podobně jako např. Mauss a Hubert, že magie v dějinách náboženských představ předchází animismu, a je tudíž starší než samo náboženství.⁸⁵ Jaké důvody ovšem vedly lidstvo, nebo spíše jeho část, k tomu, aby se vzdalo magie jako principu víry a přijalo namísto toho náboženství? Jen těžko lze najít plné a uspokojující vysvětlení tohoto problému. Můžeme vyslovit jen více či méně přijatelné hypotézy.

Mohla to být neúčinnost a marnost magie, která přivodila nekompromisní, byť pomalou revoluci v myslích. Lidé poprvé přiznali svou neschopnost ovládat podle libosti přírodní síly, které byly do té doby v jejich moci. Člověk poznal, že to, co považoval za příčiny, příčinami nebylo. Jedinec se už nemohl těšit iluzí, že právě on udržuje nebeský řád a zem v chodu. Ve smrti svých přátel či nepřátel už neviděl souvislost s nepřátelským zařikáním. Nyní už věděl, že jeho přátelé stejně jako nepřátelé podlehli mocnější síle, než jakou vládl on sám. K poznání, že není v jeho moci ovlivnit ve velkém měřítku běh přírody, došel člověk postupně krok za krokem. A tak se náboženství, které začínalo jako nepatrné pochopení sil nadřazených člověku, s narůstáním vědomostí mění k přiznání úplné a absolutní závislosti člověka na božském principu.⁸⁶

Ve své knize Frazer dále tvrdí, že to byli právě lidé s vyšší inteligencí, kteří opustili magické myšlení a přestoupili k náboženství. Vzdělání lidé přišli po čase na to, že magie je podvod, právě díky častému zklamání. Časem pochopili, že magické obřady a zařikání nemají ve skutečnosti žádný vliv na výsledky, které

⁸³ SOUKUP, V. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8328-5. S. 24-38.

⁸⁴ WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 15.

⁸⁵ WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 15.

⁸⁶ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 54-56.

měly vyvolat, jak tomu většina prostších vrstevníků věřila. Jak to, že na to ovšem intelligence nepřišla dříve? Nebylo to tak snadné. U mnoha případů vytoužený výsledek skutečně následoval dříve nebo později po vykonání obřadu, který jej měl vyvolat. Proto bylo třeba mimořádně bystrého mozku, aby pochopil, že ani v těchto případech nemusel být rituál nezbytně příčinou výsledku. Přání, které má vyvolat déšť nebo smrt nepřítele, se vyplní vždycky, ať už dříve či později. „*Odpusťme primitivnímu člověku, že událost považuje za přímý výsledek obřadu a za důkaz jeho účinnosti.*“⁸⁷

Magické myšlení tedy Frazer připisuje divochům a primitivním národům. Primitivní kouzelník zná magii jen z její praktické stránky. Neanalyzuje myšlenkový postup, na němž jsou jeho praktiky založeny. Nikdy neuvažuje o abstraktních principech, jimiž je jeho jednání motivováno. Magie je pro něj uměním, nikoli vědou.⁸⁸ Na základě tohoto pojetí je magie něčím, co se v modernizované společnosti nevyskytuje. Tato teorie má však řadu nedostatků. Termín primitivní národ má své historické konotace a v současné době je revidován.

4.1. Vztah mezi magií a vědou podle Frazera

V duchu evolucionismu nachází Frazer také souvislost mezi magií a vědou. Magie je založena na víře v jednotu a řád přírody. Snaží se odhalit příčiny dějů a jevů, které se v přírodě odehrávají. Stejně postupuje i věda. Proto jsou podle Frazera v magii obsaženy zárodky vědeckého myšlení.⁸⁹ Magicky uvažující člověk si počíná podobně jako vědec. Také hledá, na jakém principu fungují zákonitosti přírody. Jeho úroveň poznání je však v porovnání s moderní vědou nízká, a proto jsou souvislosti, které nalézají, často mylné. Z tohoto důvodu byl magicky

⁸⁷ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 55-57.

⁸⁸ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 18.

⁸⁹ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-017-8. S. 56-57.

uvážující člověk stále častěji konfrontován s neúspěchem magických úkonů, a tak postupně došel k přesvědčení, že nadpřirozené síly jsou příliš mocné na to, aby se daly ovládnout. Lidem tedy nezbývalo nic jiného, než se těmto silám zalíbit a vlichotit se do jejich přízně. Tímto způsobem podle Frazera vznikly nejstarší formy náboženství.⁹⁰

4.2. Dělení magie podle Frazera

4.2.1. Sympatetická magie

Frazerovi se ve Zlaté ratolesti podařilo vystihnout především základní myšlenku, na níž je magické myšlení založeno, a tou je víra v tzv. „sympatetii“. Jedná se o skrytý vnitřní soulad, který panuje mezi určitými jevy, věcmi nebo ději, na jehož základě se mohou či dokonce musí navzájem ovlivňovat. Magie založena na tomto předpokladu byla Frazerem nazvána magií sympatetickou.⁹¹

Budeme-li analyzovat principy myšlení, na kterých je sympatetická magie založena, zjistíme, že jsou v podstatě dva. První princip bychom mohli nazvat zákonem podobnosti, druhý zákonem styku nebo doteku. Z prvního principu kouzelník vyvozuje, že může dosáhnout žádoucího výsledku jeho pouhým napodobením. Z druhého pak, že cokoli učiníme s nějakým hmotným předmětem, postihne i osobu, s níž byl tento předmět ve styku. Kouzla založená na zákonu podobnosti můžeme nazvat homeopatickou nebo imitativní magií. Kouzla založená na zákonu styku nebo doteku můžeme nazvat kontaktní magií.⁹² Frazer tedy dále dělí sympatetickou magii na:

1. homeopatickou magii, též napodobivou, imitativní
2. kontaktní magii, též dotykovou

⁹⁰ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-017-8. S. 56-57.

⁹¹ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 22.

⁹² FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 19.

Ale jak vůbec vznikla domněnka sympatetického vlivu? Zaměřme se nyní na jeden obecně známý a nesmírně důležitý jev, kterým je asociace, neboli sdružování představ. Pohled na určitý předmět, jev nebo člověka na základě podobnosti či nepatrného shodného detailu nám připomene předmět, jev nebo člověka zcela jiného, který je přesto v něčem stejný jako pozorovaný objekt. Obsahy naší paměti se nám vybavují na základě podobnosti, což je nesmírně důležitá schopnost naší mysli, neboť na jejím základě začal používat člověk symboly, začal mluvit a posléze v určitých kulturách také číst a psát. Z tohoto důvodu lidé v dávných dobách předpokládali, že jestliže podobné vyvolává podobné v naší mysli, mělo by tomu být tak i ve skutečnosti.⁹³

4.2.2. Homeopatická neboli imitativní magie

Tato magie vychází z hypotézy, že jevy a objekty, které jsou si navzájem podobné, na sebe navzájem působí podle zásady, že podobné vytváří podobné.⁹⁴ Snad nejznámějším příkladem tohoto principu je experiment, který dělali lidé mnoha národů v různých dobách. Jedná se o pokus zranit nebo zničit nepřítele tím, že se zraní nebo zničí jeho zpodobnění. Lidé tedy věřili, že tak, jak utrpí zpodobnění, utrpí i člověk. Jestliže zpodobnění zanikne, člověk zemře. Tyto praktiky byly známy již před tisíci lety ve staré Indii, v Babylónu a v Egyptě, stejně jako v Řecku a Římě. Na podobných projevech staví zřejmě nejznámější proslulé malajské kouzlo, které je hojně provozované i v karibské oblasti pod názvem woodoo. Toto kouzlo zní: „Vezmi *ostříhané nehty, vlasy, obočí a chrchle své oběti, tak aby byla zastoupena každá část jejího těla, a uhněť je s voskem z včelího plástu do její podoby. Drž figurku nad lampou po sedm nocí, pomalu ji opékej a říkej: To, co upaluji, není vosk, upaluji játra, srdce a slezinu toho a toho. Sedmou noc nakonec figurku spal a tvá oběť zemře.*“⁹⁵

⁹³ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 22.

⁹⁴ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest*. 3. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, ISBN 978-80-7380-017-8. S. 23.

⁹⁵ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 20.

V tomto kouzlu se zjevně spojují principy homeopatické a kontaktní magie. Kombinace obou magií stojí pravděpodobně za účelem zesílení kýženého magického účinku.⁹⁶

Vondráček a Holub pracují ve své knize *Fantastické a magické z hlediska psychologie* s termínem volt. „*Je to předmět, jenž má intimní vztah k tělu někoho a má představovat dotyčného člověka. Nejčastěji bývá voltem vosková soška, jež představuje oběť čarodějnického útoku. Bývá oblečena v útržcích obleku oběti, nebo má vlasy oběti, nebo je potřena krví, nebo obsahuje nějaký extrakt nebo její sekret.*“⁹⁷

Homeopatická magie neslouží ovšem jen k úmyslnému odstraňování lidí ze světa. Můžeme ji použít i za dobrým účelem. Pomáhá například jiným na svět. Užívalo se jí k usnadnění porodu a zajištění potomstva neplodným ženám. Když se chce neplodná žena stát matkou, udělá si ze dřeva figurku dítěte a chová ji na klíně ve víře, že se její přání naplní. Pokud má žena u některých dajackých kmenů na Borneu těžký porod, je povolán čaroděj, aby se pokusil porod usnadnit pomocí manipulace figurky, která představuje tělo trpitelky.⁹⁸

4.2.3. Magie a umění

S velkou mírou pravděpodobnosti můžeme předpokládat, že víra v napodobivou magii stála také u zrodu dnešního výtvarného umění. Malby, kresby, sochy a plastiky totiž původně nejspíše sloužily jako magické objekty a odborníci se domnívají, že jejich estetická funkce byla vedlejší. Příkladem nám mohou být prehistorické jeskynní malby zejména v jižní Francii a severním Španělsku. Lidé, kteří je vytvořili, se živili lovem, rybařením a sběrem plodin. Hluboko v jeskyních malovali na stěny zvířata, což jim mělo zabezpečit moc nad nimi. Pokud bylo vyobrazeno velké množství zvířat, měla být zajištěna hojnost stád a potravy.

⁹⁶ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 22.

⁹⁷ VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9. S. 155.

⁹⁸ VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9. S. 21.

Malby zraněných zvířat zřejmě měly lovcům pomoci ve skutečném světě zvířata snadněji zranit a zabít. *Bylo-li zvíře na vyobrazení zraněno, probodnuto nebo zabito, proběhl lov v magické rovině úspěšně. Zvíře bylo již „předsmrceno“ a ve skutečnosti nebylo tak obtížné lov úspěšně zrealizovat.*⁹⁹ Právě tato důvěra v magii působila jako „psychický doping“. Pomáhala zbavit lovce strachu z velkého a nebezpečného zvířete a uvěřit v úspěch lovecké akce.¹⁰⁰

*Podrobná kresba těchto maleb a symbolů je součástí magické techniky mimikry, jejímž principem je, že daná věc se stává skutečností, pokud je napodobena dostatečně živě a realisticky.*¹⁰¹ V některých jeskyních můžeme najít obrazy tanečníků ve zvířecích kostýmech. Tanečníci mají na sobě zvířecí masky a kůži. Tímto způsobem napodobují svou kořist, aby k ní mohli co nejblíže a mohli ji ovládat. *Nejznámějším prehistorickým příkladem je postava v jeskyni Trois Frères. Tato postava, někdy zvaná jako „tančící čaroděj“, představuje muže, který má na sobě zvířecí kůži i ocas, masku připomínající sovu a jelení parohy. Tato malba může představovat boha a medicinmana*¹⁰² *kmene zároveň, jakéhosi božského učitele magie.*¹⁰³

S rozvojem zemědělství a chovem dobytka se magie začala používat zejména k zajištění úrodnosti polí a plodnosti stád tehdejších zemědělců. Dávným typem mimikry je například skákání a přeskakování, jež mělo přinutit plodiny dobře růst a zvířata hojně se množit. Starověký hymnus na počest Dia objevený na Krétě ho žádá, aby „skákal“ za stáda a plodiny, lodě a města, zachování zákonů, míru

⁹⁹ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 22.

¹⁰⁰ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 23.

¹⁰¹ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 9.

¹⁰² Medicinmani neboli šamani prehistorických kmenů jsou dávnými předchůdci novodobých kouzelníků. Někteří výjimeční jedinci mají neobvyklé schopnosti, které se zdají být nadlidskými. Dokážou například vidět do budoucnosti, spatřit, co se odehrává na vzdáleném místě, nebo uvést se do transu a proměnit se v jinou osobnost; WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 109.

¹⁰³ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 9.

a bezpečí. Slovo skákat je v tomto případě slovní hříčkou. Znamená totiž jak skákat, tak obskočit v sexuálním smyslu. Tento hymnus zpívali mladí muži, kteří tančili a skákali a ve své extázi se ztotožňovali s božskou silou, kterou přivolávali.¹⁰⁴

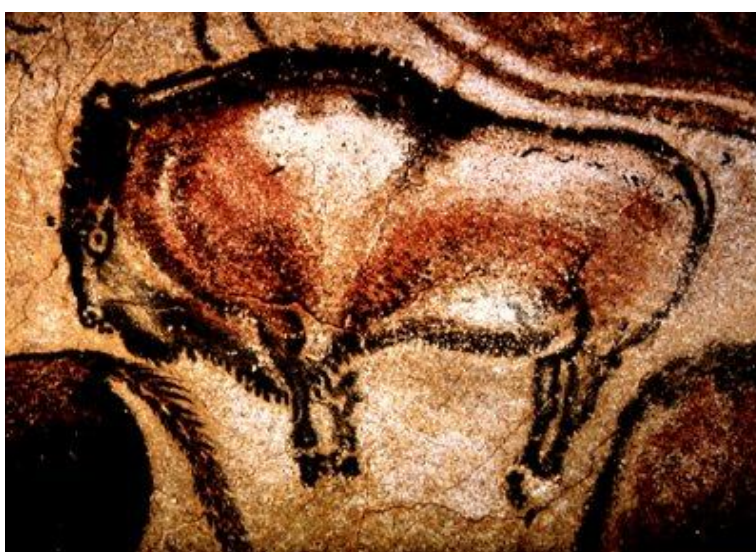
Podobně je tomu i u sochařství. Nejstarší nalezené sošky bizonů a postav žen byly s velkou pravděpodobností kultovními předměty, kterým byla přisuzována magická síla. Stejně tak je tomu i u tance. Tanec, který dnes většina lidí vnímá jako úkon zcela neposvátný, se pravděpodobně vyvinul z rituálů provozovaných k magickým účelům. Jeho prostřednictvím byl napodobován určitý děj, často byl tancem znázorňován nadcházející boj nebo zápas s loveným zvířetem. Významnou roli hrály tance vyvolávající úrodu nebo plodnost, z nichž se část dodnes zachovala ve folklóru.¹⁰⁵

¹⁰⁴ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 10.

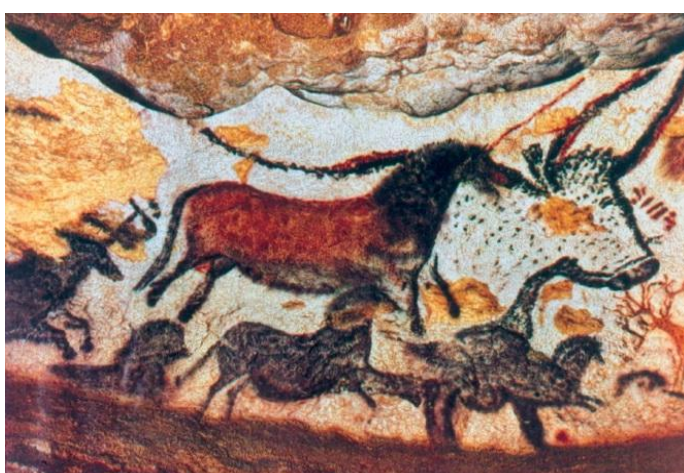
¹⁰⁵ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 24.

Obr. 1: Vyobrazení v jeskyni Lascaux

Obr. 2: Vyobrazení v jeskyni Altamira

Obr. 3: Býk, červený kůň a hnědí koně; jeskyně Lascaux

4.2.4. Magie kontaktní, dotyková

Toto druhé velké odvětví sympatetické magie vychází z předpokladu, že objekty nebo osoby, které byly jednou ve vzájemném kontaktu, musí zůstat i po oddělení v takovém vztahu, že cokoliv se stane jedné, nutně ovlivní i druhou z nich.¹⁰⁶ Pokud bychom opět hledali v lidské psychice opodstatnění takovéto domněnky, zjistili bychom, že věci, jevy nebo osoby, které se po určitou dobu vyskytovaly společně, nám asociují jedna druhou nebo se nám vybavují v paměti současně, i když jsou již v současnosti odděleny.¹⁰⁷

V kontaktní magii tak předpokládáme vztah mezi osobou a věcmi, s nimiž byla osoba v kontaktu. Zejména jde o věci, které byly v jejím vlastnictví: oděv, šperky, zbraně apod. Velký význam pro magické rituály mají jakékoliv oddělené části fyzické bytosti jako např. vlasy, chlupy, nehty, krev, tělesné výměšky apod. Kdokoliv se jich zmocní, může podle magického uvažování uplatňovat svou vůli na člověku, jemuž původně patřily.¹⁰⁸

James George Frazer nashromáždil obdivuhodné množství příkladů praktikování napodobivé i kontaktní magie v nejrůznějších kulturách. Většina těchto příkladů nám může připadat příliš exotická a málo související s naším běžným životem.

U australských kmenů bylo například běžnou praxí při iniciačních obřadech, jimž se musel podrobit každý mužský příslušník, vytloukat chlapcům jeden nebo více předních zubů.¹⁰⁹ Důvod této činnosti je nejasný, ale důležitá je zde víra, že sympatetický vztah mezi chlapcem a jeho zuby existoval i poté, co byly zuby vytrženy. Basutové například skrývají své vytržené zuby ze strachu, že by se

¹⁰⁶ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 39.

¹⁰⁷ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 24.

¹⁰⁸ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 24-25.

¹⁰⁹ Iniciační obřady obecně uskutečňují přechod adepta z jednoho životního stavu do jiného; HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 29-31.

mohly dostat do rukou určitých mytických bytostí. Tyto bytosti by jim pak mohly magickými kouzly ublížit.¹¹⁰

Řada obřadů je spojena s porodem a uchováváním placenty a pupeční šňůry. Ta bývá považována za jakéhosi dvojníka anebo za část novorozence. *Některé kmeny v západní Austrálii věří, že člověk bude umět dobře anebo špatně plavat podle toho, jestli matka po porodu hodila nebo nehodila pupeční šňůru do vody.*¹¹¹

Velmi často je magie spojována s lidožroutstvím anebo s nekrofagií.¹¹² Věř se, že maso oběti posílí magické schopnosti čaroděje. K velmi významné magické potravě patří především lidské orgány, jako jsou játra, genitálie, srdce apod. Motivy čarodějů kanibalů se objevují např. v jihoafrických pohádkách. V literární podobě ztvárnil námět čarodějnictví a lidožroutství latinsko-americký spisovatel Mario Vargas Llosa v románu *Smrt v Andách*.¹¹³

V Německu je známé rčení: Bije kabát, a ne zloděje. Málokdo však ví, že i toto rčení má svůj původ v magii. Kdo nemohl v minulém století chytit zloděje, snažil se alespoň zmocnit jeho kabátu. Tuto část oděvu pak řádně zbil a věřil, že také zloděj pocítí tyto rány a onemocní. Frazer uvádí případ z roku 1830. Zloděj mezi si při svém lupu zapomněl plášť, který našel včelař a ztrestal ho. Když se o tom zloděj dozvěděl, vyděsil se, onemocněl a zanedlouho poté zemřel.¹¹⁴

¹¹⁰ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 40.

¹¹¹ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 50.

¹¹² Pojídání masa jakýkoliv mrtvých a často již pohřbených osob;
<http://lekarske.slovníky.cz/pojem/nekrofagie>

¹¹³ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 79-80.

¹¹⁴ SCHMIDBAUER, W. *Cesta psychoterapie: od magie k vědě*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-802-6204-893. S. 14-15.

4.3. Pozůstatky magie v myšlení a chování současného člověka

Abych doložila své tvrzení o neustálé přítomnosti magie v mysli moderního člověka, chtěla bych se v následujícím textu zabývat příklady z našich běžných každodenních zkušeností.

I v dnešní době můžeme pozorovat projevy sympatetické magie. Jedním z příkladů je svatba. V den svatby má mít nevěsta na sobě alespoň jednu věc novou, jednu vypůjčenou a jednu darovanou. Nově zakoupený předmět symbolizuje přání, aby novomanželé měli vždy všeho dostatek. Půjčený předmět naznačuje dobrou pověst manželů. Darovaný předmět pak signalizuje to, že manželé budou mít kolem sebe přátele, kteří jim v případě potřeby pomůžou. Nevěsta by pak na sobě neměla mít šperky s modrými kameny, aby se od manžela nedočkala modřin.¹¹⁵

4.3.1. Pozůstatky napodobivé magie

Pozůstatky napodobivé magie mohou být např. součástí různých protestních shromáždění. Velmi často vidíme v televizi demonstrativní ničení podobizen politických odpůrců, upalování jejich figurín apod. V době revolučních převratů se dav vybíjí na symbolech nenáviděného režimu, portrétech, sochách i pomnících jeho představitelů.¹¹⁶

Spousta lidí nosí také fotografie svých blízkých osob při sobě. Tyto fotky pak nabývají silnějšího emocionálního významu v době odloučení či v krajních životních situacích. Lze namítnout, že taková podobenka je pouze připomenutím a symbolem drahé osoby. Stěží bychom ovšem našli někoho, kdo by vyobrazení milované osoby dobrovolně znehodnotil a zohavil. Naopak, pociťuje-li člověk

¹¹⁵ JANEČKOVÁ, Svatební pověry. In: www.nejenmaminkam.cz [online]. 2013 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://nejenmaminkam.cz/zdravi/94-zivotni-styl/svatba-a-vse-kolem/633-svatebni-povery>

¹¹⁶ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 23.

k jisté osobě zášť, přinese mu jisté uspokojení, jestliže může její vyobrazení zesměšnit, zohavít nebo zničit.¹¹⁷

Typickou ukázkou víry v homeopatickou magii vidíme například v pověrách. Špatným znamením, které může způsobit neplodnost je, když těhotná potká mnicha, jeptišku nebo církevního hodnostáře. Řeholníci a církevní představitelé žijí v celibátu a nemají děti. Mohli by tedy vyvolat podobný efekt u ženy, která je uvidí. Těhotná, která potká mnicha nebo jeptišku, by se poté měla ohlédnout přes pravé rameno, aby nepříznivý vliv zažehnala.¹¹⁸

4.3.2. Pozůstatky kontaktní magie

Projevy magického myšlení nacházíme nejčastěji v lidových tradicích, tyto projevy jsou nám ovšem již dosti vzdálené. Jednou z výjimek jsou Velikonoce a známá velikonoční pomlázka, která představuje jeden z nejtypičtějších příkladů víry v kontaktní magii. Právě dotek onoho pružného proutku plného jarní mízy má přenést sílu a tím i plodnost na ženu, doslova ji „*omladit*“. Magický význam pomlázky ovšem vymizel z obecného povědomí, a proto tento zvyk v dnešní době připomíná někdy až krutý výprask provozovaný často starými pomlázkami nebo plastikovými napodobeninami.¹¹⁹

4.3.3. Kontaktní magie a dar

Víra v kontaktní magii pravděpodobně stála u kořenů významného kulturního jevu, jakým je instituce daru a aktu obdarovávání. Uznávaný sociolog a antropolog Marcel Mauss ve své eseji tvrdí: „*Přijatý, vyměněný dar, zavazuje*

¹¹⁷ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 23.

¹¹⁸ VAŠÁKOVÁ, L. *Problematika pověr a pověrečných praktik z pohledu současné etnologie*. [online]. Brno, 2009 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/75431/ff_m/Povery.pdf Diplomová práce. Masarykova Univerzita. S. 65-66.

¹¹⁹ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 24.

*tím, že přijatá věc není pouhým nezúčastněným objektem. Třebaže už nepatří dárce, nadále si z něho něco uchovává. Jejím prostřednictvím je obdarovaný napojen na dárce.*¹²⁰ Z toho vyplývá, že tím, co nabízíme, dáváme něco ze sebe. Dar se tedy nikdy od dárce úplně neoddělí a vytváří tak závazek jej přiměřeně oplatit. Dar pocházející z osobního vlastnictví darujícího měl zajistit magické propojení s obdarovávanou osobou.

Zvláště silný magický účinek byl připisován věci, kterou darující osoba nosila dlouho u sebe. Často šlo o medailon, zbraň, šperk, zejména pak prsten. Právě prstenům byl připisován silný magický význam, proto se jejich výměna stala v našem kulturním okruhu něčím symbolickým při zasnoubení a uzavírání sňatku. V soukromém, stejně tak i v oficiálním životě, hraje předávání darů významnou roli odvozenou od předpokládaného magického působení. Oficiální návštěvy politiků a představitelů států se zpravidla neobejdou bez patřičného prezentu. Dříve však šlo o magické propojení obdarovávaného s dárce, dnes jde spíše o symbolické stvrzení a posílení přátelských vztahů.¹²¹

Kontaktní magie předpokládá, že určitou část osoby vlastníka obsahuje nejen dar, ale prakticky jakýkoliv předmět z osobního vlastnictví určité osoby, což pak v magických představách dává prostor k domnělému ovládnutí původního vlastníka prostřednictvím daru. V moderní společnosti tato myšlenka zpravidla vymizela, i přesto se něco málo zachovalo. Například obdivovatelé známých sportovců či hvězd zábavního průmyslu jsou mnohdy ochotni zaplatit nemalé částky za drobnosti a věci, které patřily jejich idolům. Obecně známé jsou příklady z aukcí, na kterých jsou tito obdivovatelé schopni zaplatit za používanou věc slavné osobnosti závratnou sumu. Přžitky víry v kontaktní magii můžeme nalézt i v muzeích, ve kterých značnou mírou exponátů představují předměty, které byly ve styku s dotyčnou osobou nebo jí patřily. Tyto předměty mají určitě svou

¹²⁰ MAUSS, M. *Esej o daru, podobně a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha: SLON 1999. S. 22-23.

¹²¹ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 25.

historickou a uměleckou hodnotu, přesto se však od “obyčejných” předmětů liší jen tím, že se jich dotýkala slavná osobnost.¹²²

4.3.4. Magické myšlení a pověra

S magickým myšlením úzce souvisí pověra. Pověra je z velké části založena na magickém myšlení člověka, protože se váže na nadpřirozené síly a je zachovávána a šířena tradicí. Pověra je takové přesvědčení, které bez respektování přírodních zákonů, ale na podkladě víry v neexistující bytosti, věří v možnosti vzniku nebo zániku některých jevů a podle toho uvádí v chod určitá jednání.¹²³ Převážná většina pověr má co do činění se získáním a udržením štěstí.

Pověry, které se zachovaly ve folklóru, jsou příkladem pozůstatků magie v naší mysli. Vezměme si např. Vánoce a krájení jablka u štedrovečerního stolu. Vybrané jablko je obrazně ztotožněno s danou osobou. Pokud byl jádřinec ve tvaru křížku, znamenalo to nemoc či smrt. Hvězdička přinášela zdraví a štěstí. Krájení jablek, pouštění lodiček, lití olova a házení střevícem, to vše souvisí s napodobivou magií. Dostatečnou váhu však dnes těmto pověrám přikládá jen málokdo, přesto jejich praktikování přináší určité psychické uspokojení.¹²⁴

Stejným způsobem se projevuje mnoho profesních pověr. Pověry jsou čtenější u těch povolání, které jsou závislé na nahodilých faktorech, jež může jedinec jen stěží ovlivnit.¹²⁵

Úzkou souvislost nalezneme také mezi magickým myšlením a rituálem. Rituály se často vyvinuly jako přísně dodržovaná soustava složitých symbolických úkonů,

¹²² HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 25.

¹²³ VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9. S. 89.

¹²⁴ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 26.

¹²⁵ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 26.

které mají svůj význam při vykonávání magických obřadů. Rituál je pro člověka prostředek, díky kterému získává pocit kontroly nad událostmi v jeho vlastním životě. Je jakousi zárukou, že všechno funguje tak, jak má. Dále je účinným obranným prostředkem proti obavám.¹²⁶

4.3.5. Magie podle výsledku

Ve Zlaté ratolesti Frazer předkládá své dělení praktické magie podle výsledku na dvě větve. Jedná se o magii pozitivní a magii negativní. Pozitivní magie je návodem k určitému jednání s cílem vyvolat žádoucí výsledek. Pozitivní kouzelnictví tedy říká: „*Toto udělej, aby se to a to mohlo stát.*“ Cílem negativní magie je zabránit nežádoucímu výsledku. Negativní magie čili tabu říká: „*Toto nedělej, aby se to a to mohlo stát.*“

Tabu je původně polynéske slovo s dvojím významem: „*svaté*“ a „*prokleté*“.¹²⁷ Později byl tento termín v antropologii a psychologii použit pro vyjádření etického zákazu, který má zabránit překročení hodnot a norem ve společnosti. Evropané tak hovoří o tabu např. ve vztahu k sexuálnímu styku se sourozenci, dětmi a dalšími pokrevními příbuznými.¹²⁸

Frazer ukazuje příklad tabu např. u Huculů v Karpatech. Tam nesmí lovcova žena příst, když je její manžel na lovu, protože zvěř by se točila jako vřeteno a lovec by ji nebyl s to zasáhnout.¹²⁹ Mezi tabu, která zachovávají divoši, je nejdůležitější zákaz požívání určitých jídel. Mnohé tyto zákazy jsou odvozeny od zákona podobnosti, a jsou proto příklady negativní magie. Stejně tak jako divoch jí mnohá zvířata, aby získal určité žádoucí vlastnosti, jimiž jsou zvířata obdarována, právě tak se střeží jíst mnohá zvířata, aby naopak nezískal některé nežádoucí

¹²⁶ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 28.

¹²⁷ SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Cesta psychoterapie: od magie k vědě*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-802-6204-893. S. 22.

¹²⁸ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 79.

¹²⁹ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 26.

vlastnosti, jimiž jsou podle víry stíženy. Požíváním jedněch praktikuje pozitivní magii, odřikáním si druhých zase magii negativní.¹³⁰ Proč nesmí například válečník na Madagaskaru pojídat ledviny v žádné podobě? Protože pro ledviny mají totéž slovo jako pro střelu. Kdyby na to zapomněl a ledviny snědl, nějaká střela by ho mohla zasáhnout.¹³¹

4.4. Pozůstatky pozitivní a negativní magie v současnosti

I v současnosti najdeme mnoho příkladů pozůstatků pozitivní a negativní magie. Příkladem pozitivní magie, kterou používáme v naší každodenní zkušenosti, může být hledání čtyřlístku. Cílem je vyvolat žádoucí výsledek, kterým je naklonění si štěstí. Příkladem negativní magie může být například vyhýbání se kanálům. Kdo prý šlápne na kanál, bude mít smůlu.¹³² Dalším příkladem je známé rozbití zrcadla, jehož střepy na rozdíl od běžných střepů mají přinášet sedm let neštěstí. Vysvětlení nalezneme opět v napodobivé magii. Zatímco běžné střepy svou mnohostí evokují hojnost, která je příznivá, zrcadlo je ve své nerozbité podobě odrazem podoby příslušné osoby. A jeho rozbitím je domněle narušen i její obraz, což může mít pro tuto osobu neblahé následky. Víra v napodobivou magii je v tomto ohledu v některých kulturách tak silná, že vede k odporu jakéhokoliv zachycení podoby živé osoby, tedy i fotografiemi. U některých šlechticů bylo zakázáno vyobrazovat malé děti. Věřilo se, že pokud by byl udělán malému dítěti portrét, dítě by zemřelo.¹³³

¹³⁰ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 25-27.

¹³¹ SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Cesta psychoterapie: od magie k vědě*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-802-6204-893. S. 14

¹³² HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 14.

¹³³ FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0. S. 26.

S potřebou alespoň domněle si zajistit štěstí při různých činnostech souvisí také velká obliba talismanů pro štěstí, které mají nositele ochránit před následky nešťastné náhody.¹³⁴

4.5. Příčiny magického myšlení

V následující kapitole se zabývám otázkou zdrojů a příčin magických tendencí a obsahů u lidí. Důvodů, proč se lidé obracejí k magickému myšlení, je více. Může to být útek od reality do vysněného světa. Bohatá fantazie u jednotlivců. Touha po neobyčejném a nadpřirozeném. Touha po vysvětlení různých jevů, především v dřívějších dobách. Špatná interpretace jevů a nálezů. Ochrana vyšší bytostí, k níž utíkáme s prosbou. Touha po štěstí a jeho dosažení pomocí magické cesty. Tužba znát svou budoucnost pro zdar podnikání a odvracení neštěstí. Věštit, rozumět symbolům šťastným i varovným. Dychtivost po nesmrtelnosti, věčném mládí, nebo alespoň dlouhém životě. Tendence udržovat pověsti a fabule atd.

Je ovšem ještě jeden zdroj udržování magického myšlení, za kterým je ziskovost a vědomý podvod. Někteří lidé věřící v magii si tímto způsobem zajistili dobrý příjem. Do této skupiny patří astrologové, věštci, kteří věští z ruky, karet, skleněné koule apod. Dále zázrační léčitelé, kteří uzdravují skrz magické síly, výrobci amuletů a v neposlední řadě komerční média a internetové stránky.¹³⁵

Na internetu najdeme velké množství stránek s esoterickou tematikou, některé jsou určeny pouze pro čtení, některé ovšem poskytují i množství služeb k zakoupení. V největší míře jde o různé talismany, knihy, věštby, horoskopy, tarotové výklady atp.

Pro příklad uvádím tyto internetové stránky:

www.panna.cz

¹³⁴ HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2. S. 14.

¹³⁵ VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9.

V podnázvu těchto stránek stojí esoterika a duchovno. Stránky se zaměřují především na astrologii, tarot, přírodní léčbu, gnoseologii atd.

www.ezo.tv

Další internetovou stránkou zaměřenou na zisk je EZO.TV, která se představuje takto: „EZO.TV je předním světovým výrobcem živých, interaktivních poradních TV pořadů. V současné době vyrábíme více než 750 hodin pořadů měsíčně v přímém přenosu, které jsou vysílány v 14 zemích. Rosteme z měsíce na měsíc. Všechny pořady zaměstnávají důvěryhodné rodile-mluvící věštce/odborníky, kteří jsou špičkou ve své oblasti v jejich zemích. EZO.TV nejen pomáhá divákům, kteří volají do pořadu, ale má i 24 hodinový servis pro každého, kdo potřebuje naše odborníky kdykoliv!“¹³⁶

EZO.TV má vlastní televizní pořad se stejným názvem, kam diváci mohou volat své dotazy. Za jednu minutu si pak klient zaplatí 70 Kč.¹³⁷

Magií je prosycen nejenom internet, ale najdeme i mnoho publikací, které se zabývají touto tematikou. V knihkupectví lze najít knihy typu: *Magie pro šťastný domov*,¹³⁸ *Kuchařka pro čarodějky, aneb, Jak vyčarovat domácí štěstí*,¹³⁹ *Jak se chránit před začarováním*,¹⁴⁰ *Bílá magie: Kouzla pro každý den*¹⁴¹ apod.

¹³⁶ CO JE EZO.TV?. Ezo.tv [online]. [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://cz.ezo.tv/content/co-je-ezotv>

¹³⁷ CO JE EZO.TV?. Ezo.tv [online]. [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://cz.ezo.tv/content/co-je-ezotv>

¹³⁸ WHITEHURST, Tess. *Magie pro šťastný domov*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2013. ISBN 978-80-242-3833-3.

¹³⁹ KOŠANOVÁ, M. *Kuchařka pro čarodějky, aneb, Jak vyčarovat domácí štěstí*. 1. vyd. Praha: Motto, 2012. ISBN 978-80-7246-597-2.

¹⁴⁰ LUMIRA, *Jak se chránit před začarováním: [ochranné magické techniky]*. 1. vyd. Olomouc: Fontána. ISBN 978-80-7336-674-2.

¹⁴¹ ABREV, I. *Bílá magie: kouzla pro každý den*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2011. ISBN 978-80-242-2866-2.

Tyto publikace však nemají s magií, ve smyslu ve kterém ji chápe tato práce, téměř nic společného. Jsou pro nás ovšem příkladem toho, jak je termín magie v dnešní společnosti obsáhlý a jak můžeme magii zakomponovat téměř všude.

4.6. Magie a sekty

Provozování magických úkonů v nás vyvolává silné emocionální pocity, což hraje významnou roli v posílení sebedůvěry jedince v případě riskantních akcí, či v posílení pospolitosti společnosti. Právě onen silný emocionální náboj společně provozovaných magických úkonů je zdůvodněním toho, proč tyto úkony stmelují určité členy komunity, posilují jejich pocit sounáležitosti a dodávají jim společnou sílu.¹⁴² Jean-Marie Abgrall považuje magický prvek a přítomnost magického myšlení za základní a rozhodující znak na rozlišení „obyčejné“ donucovací organizace od sekty.¹⁴³ Ať už mluvíme v kladném slova smyslu o charismatu vůdčí osobnosti nebo o fanatismu a gloriole vůdců v negativním slova smyslu, vždy je v takové charakteristice obsažen prvek magického myšlení a působení, tj. zmocnění se, ovládnutí lidí, ať myšlenkou, sliby nebo jinými kouzly. Mnohé sekty praktikují staré rituály, magii a šamanismus. To vše ovšem inovovaly a přizpůsobily dnešní době.¹⁴⁴

4.6.1. Znaky sektářství

Ještě nedávno byly sekty v našem životě něčím téměř neznámým. Dnes je tomu už jinak. Příslušníci různých sekt vás oslovují ve vašich domovech, oslovují vaše děti na ulici, ve školách, kdekoli.

Sekty jsou druhem charismatických skupin. Charakterizuje je vysoká míra sociální soudržnosti, společná sdílená a prožívaná víra a výrazný vliv na chování

¹⁴² CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 9.

¹⁴³ BENKA, J. Zložitost magického myslenia. In: *www.integra.fost.sk* [online]. 2012 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.integra.fost.sk/clanky/magicke.pdf>

¹⁴⁴ WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 8

členů. Členové jsou oddáni transcendentním cílům, jejichž nositelem je vůdce nebo zakladatel sekty. Podle Františka Koukolíka uvádím některé společné znaky sekt.

1. Sekta je obvykle malá skupina s vysokou účastí laiků, lhostejná nebo nepřátelská vůči „světské společnosti“ a státu.
2. Zdůrazňuje se výlučnost, členové sekty se považují za vyvolené. Tento postoj usnadňuje snášení přísnosti až askeze, které jsou v sektách časté.
3. Sekty mají sklon k naprosté kontrole myšlení, cítění i chování svých členů.
4. Sekty mívají v čele charismatického vůdce s velkým vlivem na členy.¹⁴⁵

Někteří lidé před vstupem do sekty trpí psychologickými nebo psychiatrickými poruchami, nejčastěji poruchami emotivity, zvláště úzkostí, depresí apod. V sektách vládne vysoká skupinová soudržnost. To znamená, že se členové výrazně věnují jeden druhému (typické je tzv. bombardování láskou), vzájemně se chrání před ohrožujícími vlivy a chrání společné zdroje. Tyto vztahy jsou pravděpodobně zdrojem duševní úlevy, která je tak lákavá pro mnohé nováčky.¹⁴⁶

5. Magie dnes

5.1. Jsou magie a čarodějnictví univerzální a nadčasové?

Označíme-li v dnešní době něco za magické, u mnoha lidí tím zpochybníme racionálnost dané věci.¹⁴⁷ Věda a možná i náboženství se mohou každý po svém jevit jako racionální, zatímco pro magii jako by byla příznačná právě její iracionalita. Magie byla dříve spojována s primitivou a zaostalými kmeny, s lidmi

¹⁴⁵ KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpouřa depravantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996, ISBN 80-901-7768-9. S. 228.

¹⁴⁶ KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpouřa depravantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996, 303 p. ISBN 80-901-7768-9. S. 227-228.

¹⁴⁷ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 164.

„jinými než jsme my“. V dnešní době se od takovýchto názorů ustupuje, jelikož vychází z etnocentrismu. Myšlenku etnocentrismu najdeme u evropských myslitelů, kteří označovali za „primitivní“ každé pojetí světa, které se lišilo od jejich pojetí. Proto bychom měli přestat na magii nazírat prostřednictvím pejorativních kategorií zděděných ze starověku a středověku.¹⁴⁸

Postupem času a s rozvojem vědy a techniky pronikáme stále hlouběji k podstatě přírodních zákonů. Přesto nejsme schopni ovlivnit všechny události v našem životě. Z tohoto důvodu je i dnes v našem světě prostor pro magii a posvátno. Jakmile věda narazí na nevysvětlitelné jevy, je nucena zavést pro explanaci těchto jevů hypotézy, které jsou velmi blízké pojmům klasické magie, ačkoli jsou nazývány jinými termíny.¹⁴⁹ Tak vznikla tzv. transpersonální psychologie. Ta proniká do mimoempirické oblasti lidské psychiky a zahrnuje i studium magie v její klasické podobě.¹⁵⁰

5.1.1. Mimořádné schopnosti

V dnešní době najdeme mnoho lidí, kteří tvrdí, že mají mimořádné schopnosti a vlastnosti. Ženy jsou např. všeobecně citlivější na rozlišování barev. Ženy si také déle podrží podněty, které zachytí očima, což se ukázalo být velmi důležité při identifikaci a pozorování předmětů či pachatelů různých trestných činů. Proto jsou od konce druhé světové války zařazovány k pozorovací a kriminální službě daleko častěji.¹⁵¹

Zvláštním úkazem jsou tzv. telepatické schopnosti, tj. schopnosti nonverbální komunikace např. mezi matkou a dítětem, mezi milenci a mezi příbuznými v mimořádných životních situacích. Matka dokáže být se svým dítětem v tak úzkém a vzájemném vztahu, až dojde k přenášení myšlenek a dorozumívání se

¹⁴⁸ MUCHEMBLED, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5. S. 15.

¹⁴⁹ GROF, S. *Kosmická hra: zkoumání hranic lidského vědomí*. 1. vyd. Praha: Perla, 1998. ISBN 80-902-1561-0. S. 179-182.

¹⁵⁰ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1. S. 171.

¹⁵¹ WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 8.

beze slov. J. Wolf ve své knize uvádí, že u některých jedinců (statisticky připadá jeden na 100 tisíc i více obyvatel) se projevují schopnosti, které jsou označovány za diagnostické, léčitelské, jasnovidecké či jiné.¹⁵² Jejich projevy a intenzita ovšem nejsou vždy stejné, pravidelné ani trvalé. Jiné osoby jsou zase pokládány za média. Ještě vzácněji se podle Wolfa vyskytují jedinci se zcela zvláštními schopnostmi, např. telekineze¹⁵³, levitace či jinými extrémy (haruspikové¹⁵⁴, věštcí, jogíni).¹⁵⁵ Je však nutné podotknout, že tyto jevy doposud nebyly vědeckou obcí přijaty a potvrzeny jako skutečně existující fakta.

Část antropologů je toho názoru, že mimosmyslové vnímání a mimořádné schopnosti se objevují u některých jedinců výrazněji nežli u většiny obyvatelstva. Základní podmínkou projevení je však jejich reflexe, jejich uvědomění a jejich evokování, a poté posilování určitými tělesnými a psychickými cviky.¹⁵⁶

Najdeme i hypotézy, že každý člověk má svůj bioenergetický systém, kterým může ovlivnit svůj celkový systém či systém jiného člověka. Jedinec pak například může posílit svou imunitu nebo imunitu někoho jiného.¹⁵⁷ Platnost těchto hypotéz však nemůžeme brát jako obecně uznávaný fakt a je potřeba brát je s určitou rezervou.

Někteří badatelé se domnívají, že u většiny příslušníků tzv. přírodních národů, kteří žijí na úrovni z konce doby kamenné, se určité mimořádné schopnosti jako např. telepatie, projevy empatie a senzibility, schopnost stopovat či najít vodu,

¹⁵² WOLF, J. *Magia naturalis: od umění pravěkých šamanů po současné poznatky vědy o člověku*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2009. ISBN 978-808-6078-991. S. 254.

¹⁵³ Pojem označující vyvolání pohybu předmětu pomocí myšlenky;
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Telekineze>

¹⁵⁴ Označení pro etruské a později starořímské kněze, kteří se věnovali předpovídání budoucnosti ze zkoumání změn ve vnitřnostech obětovaných zvířat;
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Haruspex>

¹⁵⁵ DUMONT, T. *Úplný systém psychických nauk*. Brno: Schneider, 1998. ISBN 80-857-9644-9. S. 304.

¹⁵⁶ WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 8.

¹⁵⁷ MUCHEMBLED, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5. S. 263-270.

zachovávají dodnes. Zatímco u člověka civilizovaného z velké části zanikly nebo se staly bezvýznamnými v důsledku odcizení se životu v přírodě.¹⁵⁸

5.1.2. Za hranicí psychologie

Někteří vědci tvrdí, že žijeme v neustálém spojení s neznámými silami, které jsou nepochopitelné našim pěti smyslům. Jevy psychické povahy, jež jsou dosud mimo obzor oficiální psychologie, spadají do parapsychologie. Patří sem například bilokace, telepatie, telekineze, jasnovidectví, zázračná uzdravení apod. Tyto fenomény jsou však stále zkoumány a prozatím nejsou všeobecně uznávány a přijímány. Někteří parapsychologové vycházejí z toho, že člověk může mít různé „*paranormální*“ schopnosti, které se dříve nazývaly magické. Ty mohou být výbavou, kterou jsme zdědili po svých dávných předcích a která je naší neoddělitelnou součástí. U přírodních národů zůstává tato výbava zachována častěji. Od dětství je aktivována a rozvíjena. Z těch jedinců, u kterých je zvláště silně geneticky fixována, jsou pak vybíráni a zasvěcováni přírodní léčitelé, jasnovidci a další senzibilové-specialisti.¹⁵⁹

Podobným procesem procházejí i léčitelé a jasnovidci v civilizovaném světě, avšak s tím rozdílem, že jich je mnohem méně. Tyto vzácné schopnosti jsou v civilizované společnosti bohužel zanedbávány. I přesto je tu předpoklad, že magie může stále účinně napomáhat při řešení celé řady problémů lidského zdraví a štěstí. Na prahu třetího tisíciletí tak může dojít k její renesanci a s její pomocí k lepšímu pochopení a poznání člověka, přírody i kosmických jevů kolem nás.¹⁶⁰

¹⁵⁸ WOLF, J. *Magia naturalis: od umění pravěkých šamanů po současné poznatky vědy o člověku*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2009. ISBN 978-808-6078-991. S. 198-200.

¹⁵⁹ WOLF, J. *Magia naturalis: od umění pravěkých šamanů po současné poznatky vědy o člověku*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2009. ISBN 978-808-6078-991. S. 263-265.

¹⁶⁰ WOLF, J. *Magia naturalis: od umění pravěkých šamanů po současné poznatky vědy o člověku*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2009. ISBN 978-808-6078-991. S. 263-270.

5.1.3. Magie dříve a dnes

V současné době existují přístupy, které magii chápou jako víru v nadpřirozenou sílu nebo síly prostupující vším. Pravěký přírodní člověk, ze kterého jsme se vyvinuli, byl od samého počátku nedílnou součástí přírody. Ztotožňoval se s ní, nikdy z ní nevybočil, nesnažil se ji měnit ani zasahovat do ní. Tato jednota a sounáležitost člověka s přírodou a celým vesmírem se týkala všech živých organismů, rostlin, živočichů, stejně jako předmětů a neživých objektů.¹⁶¹ V dnešní době je tento vztah zcela odlišný. Příroda je považována za součást našeho životního prostředí. Stává se prostředkem uspokojování našich ekonomických, společenských a rekreačních potřeb. Plánujeme přestavby krajiny, kultivaci oblastí, podílíme se na vyhubení řady živočichů a rostlin, na devastaci velkých oblastí atd.¹⁶² Propojení člověka s přírodou a celým vesmírem není bráno tak vážně, jak tomu bylo dříve.

Nejlepším pramenem studia magie jsou dnes přírodní národy, tj. ty etnické skupiny přírodních lidí na světě, které žijí dosud na nejnižší kulturní a hospodářské úrovni a patří tak k tzv. preliterárním, neboli předtřídním společnostem. Svět těchto národů je doposud světem, kde vládne magie. Jejich myšlení a vyznávání víry je založeno na představě, že na počátku byla síla, která je stále všudypřítomná, která se dá ovládnout a využít. Malajci a Polynésané ji označují jako mana – nadpřirozená magická síla. Magické úkony dnes nacházíme zejména u domorodých medicinmanů a lidových léčitelů, šamanů a kouzelníků. Většinou jde o velmi staré, vážené a obávané muže, kteří žijí asketickým životem (alespoň navenek) ve velmi prostých chýších v Africe, Asii nebo Americe.¹⁶³

¹⁶¹ WOLF, J. *Magia naturalis: od umění pravěkých šamanů po současné poznatky vědy o člověku*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2009. ISBN 978-808-6078-991. S. 198-200.

¹⁶² WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 7-11.

¹⁶³ WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992. S. 18-19.

U nás můžeme ještě pozorovat praktikování různých magických rituálů u našich spoluobčanů romského původu, obzvláště přetrvávají u Olašských Romů.¹⁶⁴ Právě u nich převládá velká víra v duchy. Pohřeb, těhotenství, narození dítěte apod., to vše je spojeno s mnoha rituály.¹⁶⁵

5.2. Hnutí New Age

V nadcházejících kapitolách se zaměřuji na skupiny a hnutí, u kterých najdeme prvky magie. V poslední době nabírá na zvučnosti hnutí New Age, které obsahuje magické a mytické myšlenky. Lexikon světových náboženství charakterizuje pojem New Age takto: „*Termín označuje alternativní duchovní hnutí, které se objevuje v polovině šedesátých let 20. století na západním pobřeží USA a rozšířilo se do Severní Ameriky a do Evropy*“.¹⁶⁶

Toto hnutí není náboženstvím, ale je to náboženský fenomén, který odmítá materialismus a klasické vědecké postupy. Někteří stoupenci tvrdí, že jejich myšlenky mají oporu v takových vznešených vědách, jako je kvantová fyzika. Celkově se jedná o syntézu okultních i pohanských tradic, východní i antické filozofie, léčitelských praktik, transpersonální psychologie, vědeckých faktů a mnoha dalších prvků.¹⁶⁷

Hnutí New Age je zastřešující označení pro celou řadu různých lidí, organizací, akcí, praktik a myšlenek. Nejedná se o centrálně organizované hnutí s jedním člověkem v čele. Jde spíše o strukturu podobně uvažujících lidí a skupin, kteří

¹⁶⁴ ROMEA TV. Cyklus krátkých televizních dokumentů o romské kultuře: Pohřební rituály v romském společenství. In: ANDRŠ, Zbyněk. [online]. 2009 Dostupný z: <http://www.romea.cz/>

¹⁶⁵ BURÁŇOVÁ, M. *Šamanismus a magie v současné Evropě*. [online]. Zlín, 2010 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: https://dspace.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/13080/bur%C3%A1%C5%88ov%C3%A1_2010_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

¹⁶⁶ PARTRIDGE, CH. *Lexikon světových náboženství*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-720-9796-2. S. 471.

¹⁶⁷ GROOTHUIS, Douglas R. *Tváří v tvář New Age*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9538-4. S. 7-11.

touží po duchovní a společenské změně, jež povede k „novému věku“ sebevyjádření. Přes rozmanitost podob Nového hnutí nalezneme několik společných myšlenek, které představují jeho základní světový názor. Tyto myšlenky jsem shrnula do šesti níže uvedených bodů.¹⁶⁸

5.2.1. Evoluční optimismus: vize „Nového věku“

Jednou ze základních myšlenek je teze „nového věku“. Podle této hypotézy nás čeká slavná doba krize a zároveň příležitost pro naši planetu. Někteří představitelé hovoří o apokalypse, která naši planetu „očistí“ od všeho chybného a zlého. Až poté nastane „nový věk“ duchovních objevů, který je nazýván jako věk Vodnáře. Abychom však mohli uvítat budoucí tisíciletí míru a blahobytu, musíme probudit a objevit „božské v nás“. ¹⁶⁹ Utopisté New Age si představují „nový světový řád“, který se vyznačuje jednou světovou vládou, celosvětovým socialismem a náboženstvím New Age.¹⁷⁰

5.2.2. Monismus

Všechno je jedno. Vše je součástí kosmické síly. Představa, že všechno je jedno – monismus – je druhou základní myšlenkou New Age. „Čím lépe budeme umět prožívat svou vzájemnou propojenost, tím méně budeme chtít ničit jeden druhého.“¹⁷¹

¹⁶⁸ GROOTHUIS, Douglas R. *Tváří v tvář New Age*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9538-4. S. 9-11.

¹⁶⁹ GROOTHUIS, Douglas R. *Tváří v tvář New Age*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9538-4. S. 9-11.

¹⁷⁰ WADE, Kenneth R. *Tajemství New Age*. Praha: Advent-Orion, 1996, ISBN 80-717-2134-4. S. 19.

¹⁷¹ GROOTHUIS, Douglas R. *Tváří v tvář New Age*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9538-4. S. 12.

5.2.3. Panteismus

Vše, co z metafyzického hlediska existuje, je Bůh. New Age pracuje s myšlenkou, že jsme stvořeni k Božímu obrazu, a tudíž jsme všichni bohové. „*Méně vyvinutí*“ mají sice božskou podstatu, kterou si ale nechtějí uvědomit. Tito jedinci pak brání světovému míru. Zdá se tedy, že někteří jsou Bůh více – nebo si své božství uvědomují více – než jiní. Ti, kdo si své božství uvědomují, vytvoří okultní elitu, která bude skutečně způsobilá provést nás apokalypsou a nastolit „*nový věk*“.¹⁷²

5.2.4. Proměna vědomí

Nestačí jen věřit učení New Age. Je nutné ho na sobě zkoušet. K tomu slouží mnoho prostředků, ať už to jsou drogy, meditace, magické rituály, jóga, bojová umění atd. Cílem proměny našeho vědomí je pocit „*jednosti*“ se vším, co existuje a uvědomění si svého vlastního božství.¹⁷³

5.2.5. Morálka New Age

Etika tohoto hnutí v podstatě není zakotvená v žádném morálním řádu. Protože „*všechno je jedno*“, nemůžeme rozdělovat život do kategorií, jako je dobro a zlo. To by bylo příliš dualistické. K tomu, abychom si uvědomili svůj potenciál, se musíme přesunout za hranice dobra a zla. Bůh, jehož jsme všichni součástí, není ani dobrý ani zlý.¹⁷⁴

¹⁷² MARRS, T. *Dark Secrets of the New Age*. Westchester: Crossway, 1987. S. 163-165.

¹⁷³ GROOTHUIS, Douglas R. *Tváří v tvář New Age*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9538-4. S. 12.

¹⁷⁴ GROOTHUIS, Douglas R. *Tváří v tvář New Age*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9538-4. S. 14.

5.2.6. Božské zázraky

Jestliže jsme všichni Bůh, předpokládá se, že máme i výsady Boha. Jsme tedy neomezeně obdarováni. Jsme zázraky, které čekají, až se stanou. Výsledkem poznání „*Boha v nás*“ je moc nade vším. Jediným naším problémem je neznalost. Když ji překonáme, budeme schopni zázraků v podobě telepatie, jasnovidectví, předpovídání budoucnosti, vzpomínání na minulé životy apod.¹⁷⁵

5.2.7. Ambice New Age

Cílem tohoto hnutí je stát se novou globální ideologií. Proto se hnutí New Age zaměřuje na určité splnutí různých náboženských konfesí a světonázorových proudů Východu i Západu a vytváří tak jakýsi konglomerát. Důležitou roli zde hraje také internet, díky kterému se základní myšlenky šíří v masovém měřítku. V dnešní době je vydáváno mnoho knih a časopisů zabývajících se problematikou New Age. Dále se vyrábějí a prodávají nejrůznější magické výrobky, ošacení, odznaky, obrazy, které jsou pak k dostání na shromážděných New Age. Vznikl tak prosperující „*New Age byznys*“, který zneužívá víru mnoha lidí. Myšlení New Age také zvýšilo zájem o alternativní medicínu, meditaci a různé metody s magickými kořeny. Hnutí New Age není jen pomíjivou módou. Představuje spíše zásadní kulturní směr, který se jen tak nevytratí.¹⁷⁶

5.3. Novopohanství

Velmi blízko k New Age má Novopohanské hnutí. Oba proudy mají mnoho společných znaků a navzájem se v mnoha ohledech překrývají. Přesto jejich vztah není zcela jasný. Někteří novopohanství do hnutí Nového věku zahrnují, jiní tato dvě hnutí ostře rozlišují.

¹⁷⁵ GROOTHUIS, Douglas R. *Tváří v tvář New Age*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9538-4. S. 15.

¹⁷⁶ GROOTHUIS, Douglas R. *Tváří v tvář New Age*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9538-4. S. 20.

Novopohanství nebo také neopaganismus je hnutí, které se snaží obnovit předkřesťanská náboženství a tradice přírodních národů. Lužný je obecně charakterizuje jako hnutí, která se vrací k preliterárním kulturám a snaží se obnovit jejich odkaz.¹⁷⁷ V současnosti je novopohanství jedním z nejrychleji rostoucích náboženských hnutí. K roku 1997 mělo na celém světě přibližně 1 milion přívrženců.¹⁷⁸

Novopohanská hnutí nelze jednoduše popsat. Kvůli diferenciaci proudů a jednotlivých skupin nelze přesně definovat jeho charakter. Každé je totiž odlišné, což je dáno převážně místem vzniku. Přesto existují znaky, které jsou pro novopohanství jednotící.

1. „Výrazným prvkem nového pohanství je snaha rozvíjet regionální náboženské tradice.“¹⁷⁹
2. Novopohanství je spojováno s henoteismem¹⁸⁰ a panteismem¹⁸¹
3. V mnoha případech jsou členy lidé s kritickým postojem vůči moderní, materialistické společnosti a vůči křesťanství.¹⁸²
4. Nedílnou součástí je propojení s internetem. Téměř všechny novopohanské skupiny mají své vlastní webové stránky a aktivně působí na sociálních sítích.¹⁸³

¹⁷⁷ LUŽNÝ, D. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. ISBN: 80-210-1645-0. S. 98-99.

¹⁷⁸ LUŽNÝ, D. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. ISBN: 80-210-1645-0. S. 98-99.

¹⁷⁹ LUŽNÝ, D. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. ISBN: 80-210-1645-0. S. 98.

¹⁸⁰ Označení pro takový druh náboženství, ve kterém lidé sice věří ve více bohů, ale jednoho z nich si určí hlavního, kterého pak uctívají; *Filosofický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998, 463 s. ISBN 80-718-2064-4.

¹⁸¹ VOJTÍŠEK, Z. Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti. In: www.htf.cuni.cz [online]. 2014 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.htf.cuni.cz/HTF-154-version1-NovopohanstviProTeologickouRevui.pdf>

¹⁸² VOJTÍŠEK, Z. Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti. In: www.htf.cuni.cz [online]. 2014 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.htf.cuni.cz/HTF-154-version1-NovopohanstviProTeologickouRevui.pdf>

5. Silný vztah k přírodě a úcta k předkům.
6. Víra v energii, která protéká fyzickým světem, soustředí se na posvátných místech, v amuletech a talismanech a může být použita k osobnímu prospěchu.¹⁸⁴
7. Pro pohanské chápání světa jsou ústřední mýty. Mýty vyjadřují všechny velké události a najdeme v nich odpovědi na nejrůznější otázky.¹⁸⁵

V závěrečné kapitole se budu zabývat třemi směry, ve kterých nacházíme i dnes prvky magie. Tyto směry, stejně jako magie, staví na myšlence existence určitých sil, které prostupují celým vesmírem. Je to šamanismus, neošamanismus a hnutí Wicca.

5.3.1. Šamanismus

Šamanismus, stejně jako magie, patří k pojmům, které se často užívají ve velice širokém smyslu a týkají se mnoha rozmanitých jevů.¹⁸⁶ Je velice starý, nejméně třicet až čtyřicet tisíc let. Jeho nejhlubší kořeny najdeme až v paleolitu. Stěny slavných jeskyní Lascaux, Altamira, Font de Gaume jsou pomalovány podivnými tvory s kombinací lidských a zvířecích rysů. Nepochybně jde o portréty dávných šamanů. Nejznámější z těchto fantastických tvorů je Kouzelník z Les Trois Frères, o kterém jsem se zmiňovala výše.¹⁸⁷

¹⁸³ VOJTÍŠEK, Z. Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti. In: www.htf.cuni.cz [online]. 2014 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.htf.cuni.cz/HTF-154-version1-NovopohanstviProTeologickouRevui.pdf>

¹⁸⁴ PARTRIDGE, H. *Encyklopedie nových náboženství: nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2006. ISBN 80-242-1605-1. S. 268-270.

¹⁸⁵ PARTRIDGE, H. *Encyklopedie nových náboženství: nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2006. ISBN 80-242-1605-1. S. 268-270.

¹⁸⁶ BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-789. S. 184.

¹⁸⁷ CAVENDISH, R. *Dějiny magie*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0. S. 9.

Podle některých badatelů je šamanismus univerzální jev, se kterým se setkáváme v Jižní Americe, Africe, Austrálii, v Mikronézii i v Polynézii.¹⁸⁸ Určité šamanské techniky a postupy přežily až do současnosti v kulturách, které unikly hlubokému vlivu západní průmyslové civilizace. O obnově zájmu o šamanismus vypovídá např. antropolog Piers Vitebsky. Od 70. let 20. století vznikla ve Spojených státech a Evropě nová šamanská hnutí, která spojují odkaz drogové kultury z šedesátých let s trvalým zájmem o nezápadní náboženství, současná hnutí za zlepšení životního prostředí a prvky hnutí New Age. Tato hnutí vyjadřují názor, že šamanismus je v protikladu k institucionalizovanému náboženství a politickým systémům.¹⁸⁹

Některé šamanské postupy používají účinné techniky měnící vědomí.¹⁹⁰ Šamanismus vychází z přesvědčení, že kromě reálného světa existuje také svět duchovní, který je pro obyčejné lidi neviditelný, ale pro šamana je přístupný pomocí speciálních metod.¹⁹¹

Obr. 4: Kouzelník z Les TroisFrères

¹⁸⁸ Existuje více přístupů k šamanismu. F. Bowie například tvrdí, že šamanismus se vyskytuje jen na Sibiři

¹⁸⁹ BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-789. S. 200.

¹⁹⁰ GROF, S. *Kosmická hra: zkoumání hranic lidského vědomí*. 1. vyd. Praha: Perla, 1998. ISBN 80-902-1561-0. S. 200.

¹⁹¹ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie bohů a mýtů Jižní Ameriky*. 1. vyd. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-807-2773-985. S. 137-140.

Obr. 5: Postava šamana z jeskyně La Gabillou

5.3.2. Různé definice šamanismu

Podle Eliadeho bychom měli šamanismus řadit spíše k mysticismu, než k náboženství a to kvůli intenzitě vlastní náboženské zkušenosti. Je důležité rozlišovat výraz šaman od medicinmana a čaroděje. Šaman je zároveň kouzelníkem a medicinmanem, ale každý kouzelník či medicinman není šamanem.¹⁹²

Zdeněk Vojtíšek definuje šamanismus jako náboženskou praxi, kterou nacházíme v rámci různých tradic v kmenových společnostech, jež bývají s ohledem na jejich duchovní život označovány jako animistické. Animistické chápání světa předpokládá existenci duše v každé součásti přírody. Podle Vojtíšky je účelem šamanské zkušenosti vejít do kontaktu s duchovním světem a získat v něm

¹⁹² ELIADE, M. Šamanismus a nejstarší techniky extáze. 1. vyd. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-153-8. S. 25.

prostředky ve prospěch společenství, v němž šaman působí. Tyto prostředky mají způsobit např. uzdravení, úspěšný lov, přívětivé počasí apod.¹⁹³

Většina autorů se však shodla na tom, že šamanismus je spíš technika než náboženství. Díky tomu může existovat vedle velkých světových náboženských systémů nebo může být důležitým prvkem v animistické náboženské soustavě.¹⁹⁴

Pro šamanismus je nejdůležitější schopnost ovládat duchy, kteří obývají viditelný i neviditelný svět a kteří působí na život, zdraví a plodnost světa. Ústředním prvkem šamanovy činnosti je seance, díky níž se šaman dostává do kontaktu s duchy, vysílá svou duši, aby léčila, vyháněla zlé duchy, zprostředkovávala, věštila nebo se mstila. Tato seance může mít formu nenápadné soukromé záležitosti, nebo to naopak může být velkolepý veřejný obřad s mnoha rituály.¹⁹⁵

5.3.3. Neošamanismus

Od druhé poloviny dvacátého století se začal znovu zvedat zájem o šamanismus. Tématikou neošamanismu se zabývá několik populárních časopisů.¹⁹⁶ Každý rok vychází mnoho nových knih na toto téma od akademických monografií až po knihy populárně-naučného rázu. Ve specializovaných obchodech se dají koupit šamanské bubny nebo jiná součást šamanské výbavy.¹⁹⁷ Soudobý šamanismus se snaží najít vlastní duchovní cestu a klade důraz na návrat k přírodě. Často čerpá z různých tradic, magických, mytologických a mystických představ. K dosažení extáze pak využívá techniky z různých odvětví. Stejně jako jiné novopohanské

¹⁹³ VOJTÍŠEK, Z. Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti. In: www.htf.cuni.cz [online]. 2014 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.htf.cuni.cz/HTF-154-version1-NovopohanstviProTeologickouRevui.pdf> S. 25-26.

¹⁹⁴ BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-789. S. 184.

¹⁹⁵ BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-789. S. 193-195.

¹⁹⁶ Jsou to například časopisy Shamans's Drum či Journal of Experiential Shamanism

¹⁹⁷ BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-789. S. 200.

směry klade důraz na individuální a subjektivní přístup.¹⁹⁸ Zvláště významné jsou směry zaměřující se na léčení a alternativní formy psychoterapie, kde se využívá především změněného stavu vědomí.¹⁹⁹

5.4. Wicca

Nejvlivnější a snad nejznámější formou pohanství je Wicca, nazývané též Staré náboženství. Wicca znamená v keltštině čaroděj. Jedná se v podstatě pouze o jiný výraz pro čarodějnictví, který se používá především proto, aby se vyhnulo negativnímu nádechu, který si čarodějnictví nese z dob minulých.²⁰⁰ Základní myšlenkou je vědomí božské síly, která prostupuje celý kosmos.

Wiccani také pracují s magií, kterou rozlišují na přírodní magii a vysokou magii. Nutno podotknout, že oba druhy magie mají být prováděny za dobrým a prospěšným účelem. Pomocí bylin, krystalů a jiných přírodních látek se snaží dosáhnout změn ve fyzickém světě. Zabývají se tak např. uzdravováním nemocné mysli i těla. Cílem vysoké magie je osobní transformace prostřednictvím kontaktu s božstvím.²⁰¹

Během roku se slaví několik svátků, které jsou spojeny s určitými rituály. Rituály konané k příležitosti těchto svátků jsou často ztvárněny ve formě posvátného dramatu v kostýmech a s předem naučenými rolemi. Určitý prostor je ponechán pro improvizaci nebo pro bohy, kteří promlouvají skrze účastníky.²⁰²

¹⁹⁸ HARVEY, Graham. *Shamanism: a reader*. New York: Routledge, 2003. ISBN 04-152-5330-6. s. 162.

¹⁹⁹ VONDRÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9. S. 186.

²⁰⁰ BARRETT, David V. *Sekty, kulty, alternativní náboženství*. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-240-0066-0. S. 275-281.

²⁰¹ PARTRIDGE, H. *Encyklopedie nových náboženství: nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2006. ISBN 80-242-1605-1. S. 294-296.

²⁰² GREENWOOD, S. *Magic, Witchcraft and the Otherworld: An Anthropology*. United Kingdom: Berg Publishers, 2000. ISBN 978-1-85973-445-2.

6. Závěr

Na začátku práce jsem se věnovala pojmu magie. Naznačila jsem, jak je vymezení tohoto termínu nejednotné a problematické, a to především proto, že sama magie obsahuje širokou oblast činností a představ. Poté jsem se zabývala historií magie. Tu jsem ale nezkoumala dopodrobna, jelikož by se jen na téma historie magie dala napsat jiná, daleko rozsáhlejší práce.

V dalších kapitolách jsem nastínila, jak k magii přistupují jednotliví antropologové. Největší pozornost jsem věnovala J. G. Frazerovi a jeho pojetí a dělení magie. Zastavila jsem se také u vztahu mezi magií, náboženstvím a vědou. Práce se dále zabírala tím, jak se změnil postoj k magii v průběhu let. Magické myšlení bylo dříve připisováno divochům a primitivním národům. V 21. století se však už badatelé neodvážejí tvrdit, že magií je prosyceno kolektivní vědomí především zaostalých kmenů, lidí „jiných než jsme my“. Tato myšlenka totiž vychází z předpokladu, že na žebříčku lidských bytostí zastávají prvořadé místo obyvatelé západních zemí. Termín „*primitivní kultura*“ může být zavádějící, a proto se od něj v dnešní ustupuje. Naznačuje totiž jednoduchost, zaostalost a v některých případech stejnorodost. Ve skutečnosti mohou být tyto kultury rozvinuté, kultivované a některé i technicky vyspělé.

K problematice magického myšlení jsem přistupovala ve třech rovinách. Z dosavadního zkoumání tohoto problému vyplývá, že magické myšlení má i v dnešním technicky vyspělém světě své místo. Projevy magického myšlení nacházíme nejčastěji v lidových tradicích, zvycích, obyčejích a pověrách.

Cílem předkládané bakalářské práce bylo vyvrátit hypotézu, že pro magii není v dnešní době místo. Myslím, že to se mi díky mnoha předloženým příkladům magického chování a myšlení z běžného života podařilo. Aniž bychom si to uvědomovali, denně provádíme rituály a činy, které jsou pozůstatkem magické víry našich předků.

Další část se zabývala mimořádnými schopnostmi a vlastnostmi. Někteří autoři tvrdí, že mimořádné schopnosti bývaly kdysi běžnými. S rozvojem civilizace však

zanikaly a stávaly se vzácnými a mimořádnými. Tyto hypotézy ovšem nemůžeme brát za regulérní zdroje.

Na konci jsem se zaměřovala na skupiny a hnutí, která navazují na tradice z dob dávno minulých. U těchto hnutí najdeme prvky magie. Klíčovou myšlenkou magie je existence určitých sil, kterými je propojen vesmír. S těmito silami se dá manipulovat a můžeme je ovládat. Právě na těchto myšlenkách staví některá současná hnutí. Jedná se především o novopohanská hnutí a hnutí New Age. Šamanismus, neošamanismus a hnutí Wicca jsou dalším důkazem toho, že magické myšlení stále přetrvává v soudobém světě.

Závěrem bych chtěla dodat, že současná doba se jeví jako obzvlášť vhodná k nepřetržitému šíření posvátna a magického myšlení. Ukazuje se, že stát už nehraje dokonale svou úlohu trvalého zdroje pocitu bezpečí. Církev neuspokojuje mnoho svých stoupenců. Věda nedokáže přesvědčit o tom, že má neomylný patent na výklad všeho, co se ve světě děje. A medicína i přes oslnivý pokrok, který zaznamenala, nechrání pacienty před pochybnostmi či znepokojením. Nelze se tedy divit, že se otevírá široký prostor pro magické myšlení.

7. Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

1. ABGRALL, J. M. *Mechanismus sekt.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-718-4774-7.
2. ABREV, I. *Bílá magie: kouzla pro každý den.* 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2011. ISBN 978-80-242-2866-2.
3. BARRETT, David V. *Sekty, kulty, alternativní náboženství.* Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-240-0066-0.
4. BOWIE, F. *Antropologie náboženství.* 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3673-789.
5. CAVENDISH, R. *Dějiny magie.* 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. ISBN 80-207-0509-0.
6. DUMONT, T. *Úplný systém psychických nauk.* Brno: Schneider, 1998. ISBN 80-857-9644-9.
7. DURKHEIM, É. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii.* 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2002. ISBN 80-729-8056-4.
8. *Filosofický slovník.* 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998, 463 s. ISBN 80-718-2064-4.
9. FRAZER, J. G. *Zlatá ratolest: Magie, mýty, náboženství.* 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0.
10. GREENWOOD, S. *Magic, Witchcraft and the Otherworld: An Anthropology.* United Kingdom: Berg Publishers, 2000. ISBN 978-1-85973-445-2.
11. GROF, S. *Kosmická hra: zkoumání hranic lidského vědomí.* 1. vyd. Praha: Perla, 1998. ISBN 80-902-1561-0.
12. GROOTHUIS, Douglas R. *Tváří v tvář New Age.* 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. ISBN 80-854-9538-4.
13. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník.* 2.vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3675-691.
14. HARVEY, Graham. *Shamanism: a reader.* New York: Routledge, 2003. ISBN 04-152-5330-6.
15. HRABÁKOVÁ, L. *Vybrané kapitoly z kulturní antropologie.* 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-708-3617-2.

16. KIECKHEFER, R. *Magie ve středověku*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-720-3660-2.
17. KOŠANOVÁ, M. *Kuchařka pro čarodějky, aneb, Jak vyčarovat domácí štěstí*. 1. vyd. Praha: Motto, 2012. ISBN 978-80-7246-597-2.
18. KOUKOLÍK, František a Jana DRTILOVÁ. *Vzpouza deprivantů: o špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901-7768-9.
19. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
20. LÉVI-STRAUSS, C., *Myšlení přírodních národů*. Praha: Dauphin 1996. ISBN 80-901842-9-4.
21. LUMIRA, *Jak se chránit před začarováním: [ochranné magické techniky]*. 1.vyd. Olomouc: Fontána. ISBN 978-80-7336-674-2.
22. LUŽNÝ, D. *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. ISBN: 80-210-1645-0.
23. MARRS, T. *Dark Secrets of the New Age*. Westchester: Crossway, 1987
24. MAUSS, M. *Esej o daru, podobně a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha: SLON 1999.
25. MUCHEMBLED, R. *Magie a čarodějnictví v Evropě: od středověku po současnost*. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997. ISBN 80-720-7035-5.
26. MURPHY, R. F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN 80-858-5053-2.
27. NAKONEČNÝ, M. *Lexikon magie*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Ivo Železný, 1994. ISBN 80-237-0090-1.
28. PARTRIDGE, H. *Encyklopedie nových náboženství: nová náboženská hnutí, sekty a alternativní spiritualita*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2006. ISBN 80-242-1605-1.
29. PARTRIDGE, CH. *Lexikon světových náboženství*. Praha: Slovart, 2006. ISBN 80-720-9796-2.
30. PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1499-3.
31. SCHMIDBAUER, W. *Cesta psychoterapie: od magie k vědě*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-802-6204-893.
32. SOUKUP, V. *Dějiny antropologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-246-0337-3. S. 304-309.
33. SOUKUP, V. *Přehled antropologických teorií kultury*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-929-1.

34. VONDŘÁČEK, Vladimír a František HOLUB. *Fantastické a magické z hlediska psychiatrie*. Bratislava: Columbus, 1993. ISBN 80-713-6030-9.
35. WADE, Kenneth R. *Tajemství New Age*. Praha: Advent-Orion, 1996, ISBN 80-717-2134-4.
36. WEINSTEIN, M. *Pozitivní magie: okultismus v praktickém životě*. 1.vyd. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-719-8207-5.
37. WHITEHURST, Tess. *Magie pro šťastný domov*. 1.vyd. Praha: Knižní klub, 2013. ISBN 978-80-242-3833-3.
38. WOLF, J. *Člověk ve světě magie*. 1. vyd. Praha: Unitaria, 1992.
39. WOLF, J. *Magia naturalis: od umění pravěkých šamanů po současné poznatky vědy o člověku*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2009. ISBN 978-808-6078-991.
40. ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie bohů a mýtů Jižní Ameriky*. 1. vyd. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-807-2773-985.

Internetové zdroje

1. BENKA, J. Zložitost' magického myslenia. In: *www.integra.fost.sk* [online]. 2012 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.integra.fost.sk/clanky/magicke.pdf>
2. BURÁŇOVÁ, M. *Šamanismus a magie v současné Evropě*. [online]. Zlín, 2010 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: https://dspace.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/13080/bur%C3%A1%C5%88ov%C3%A1_2010_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
3. CO JE EZO.TV?. *Ezo.tv* [online]. [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://cz.ezo.tv/content/co-je-ezotv>
4. Haruspex. In: *Wikipedia* [online]. 2001- [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Haruspex>
5. HAVLOVÁ, K. *Medicína mezi magií a vědou*. [online]. Brno, 2009 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/219731/fss_b/BP_KONECNA_VERZE.txt. Diplomová bakalářská práce. Masarykova Univerzita.
6. JANEČKOVÁ. Svatební pověry. In: *www.nejenmaminkam.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://nejenmaminkam.cz/zdravi/94-zivotni-styl/svatba-a-vse-kolem/633-svatebni-povery>
7. KOUČKÁ, P. *Magické myšlení v životě současného člověka*. [online]. Praha, 2005 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/filosof/pavla-web/Diplomova-prace-FF.pdf>. Diplomová práce. Karlova Univerzita.
8. Nekrofágie. In: *Lekarske.slovniky.cz* [online]. 2008 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/nekrofagie>
9. ROMEA TV. *Cyklus krátkých televizních dokumentů o romské kultuře: Pohřební rituály v romském společenství*. In: ANDRŠ, Zbyněk. [online]. 2009 Dostupný z: <http://www.romea.cz/>

10. Telekineze. In: Wikipedia [online]. 2014 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Telekineze>
11. VAŠÁKOVÁ, L. *Problematika pověr a pověrečných praktik z pohledu současné etnologie*. [online]. Brno, 2009 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/75431/ff_m/Povery.pdf Diplomová práce. Masarykova Univerzita.
12. VOJTÍŠEK, Z. Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti. In: www.htf.cuni.cz [online]. 2014 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.htf.cuni.cz/HTF-154-version1-NovopohanstviProTeologickouRevui.pdf>